

Lbb. 60.

HERMANNI von der **H**ardt
PROGRAMMA

IN

ABENESRAM

PUBLICE RECENSENDVM
JEREMIA RECENSITO ET JOBO
EXPECTATO.

HELMSTADII
LITERIS HAMMIANIS.
A. MDCCXII.

ERRATA
PROGRAMMA

ABSENZ

RECEIVED
RECEIVED
RECEIVED

HELMSTADT
LITTERIS HAMBURGENSIS
A MDCCLXXII

HERMANNVS von der **Hardt**

Philologis auditoribus

S. D.

Dignum vestro & Academiae nomine *Fontium sacerorum studium*, cui incumbitis sedulo animoque indefesso. Recordamini, quam frequenter, publice & privatim commemoraverim, *omnem Evangelicæ Ecclesiæ lucem*, quâ Dei beneficio & Lutheri curâ fruimur, *Philologiæ deberi*, quam *Erasmus*, *Reuchlinus*, *Melanchthon*, cum amicis excoluerant. Hujus operâ *boni autores, Græci & Latini*, è pulvere situque in lucem producti, illustrati, & manibus nostris traditi. Philologia sermonis indolem demonstravit, antiquorum scriptorum stylum explicuit, os pectusque veterum aperuit, nativam quoque interpretandi rationem tradidit: Verbo; *Bonæ literæ & humanitatis veræ decus* orbi nostro commendavit. *Antiquitatis remote* faciem, ex *geographiâ & historiâ*, masculæque interpretationis naturam, simulac post longas tenebras videre cepit Europa, *Fontes* mox etiam *sacros* promisit, *squalorem*

A 2

lorem

lorem deterfit, inſpexit, & mirari, gaudere, ac recenſere non deſtitit. Humaniorum literarum præſidio atque adjumento veritas præſca, in humanis & divinis rebus, artibus & ſcientiis quibuſcunque, animadverſa & detecta. Alii quodammodo ſumus facti, humanitatis fuſcitatae indiſtriâ & arte. Republica, forum, Eccleſia, civitas, perpolitâ, pro priori neglectu nec exigua barbarie. Partis frui, jucundum: Sed illa tueri & conſervare, difficile. Obſtant vehementer, dulcis otii parti voluptas, blanda quietis paratæ perſuaſio, majoris lucis tantum non fuga, ſomnolenta certe pergendi ac proficiendi cupido. Non opus nodoso Fontium ſtudio, quos nec Judæi capiant, præ nimis remota antiquitate, ſtyli aſperitate, linguarum tricis, ſcrupulorumque numero. Quieſcat non infeliciter, qui bonis utatur vehiculis & carpentis. Horum apparatus, prælargus & prægrandis, tam numero quam compositione, talos defatigari non ſinat. His rotis & trahis commode proceditur, cum parvo temporis diſpendio. His lecticis ferare leniſſimè, ut indormire his quoque contingat eſſedis. O boni! Et equi ſeſſores excutiant. Succutiunt certe. Et eſſedarii labuntur, & currus minantur, vectumque vel in ſomno præcipitant cœnoque mergunt. Satiuſ & tutiuſ, Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum firmis uti talis, quibus nitamur. Veritas divina nec agnoſcitur nec propagatur, niſi Fontium luce. Quam gaudeo ſubinde, Vos, Cariſſimi, his probe cognitis, urgere quotidie & impenſe Philologiæ præſidia, Fontium, Prophetarum imprimis, recenſionem curatam, Geographiæ & hiſtoriæ antiquæ veſtigia, affectuum

Etuum motum, sermonis denique prisci vim & pondus. Superiori anno, pro votis vestris & enixo desiderio, *Volumen Jeremia*, septuaginta propemodum libellos complexum, illo ordine, quo scripti singuli, recensui publice. Placere vobis Jeremiam, Fontium fulgorem, philologicae operae amplitudinem, nativae interpretationis virtutem, fructuum ubertatem, ardore testati vestro. Nec praë cupidine veriti, vivae recensione novum exposcere adjumentum ex privato calamo. Nec intermisistis, ne quid in tanto libellorum numero restaret, reliquum blando ore domi extorquere. Quin in hanc horam, si quid addendum, à meo in vos affectu rigidi exigitis. Quam laudabilem contentionem absentes etiam viri inelyti & illustres in vobis animadverterunt ac aestimarunt. Effecerat serena hæc frons vestra, ut *Jobum subungere Jeremiae* animus esset. Quod perarduum Hebraicæ gentis opus, non tam fatis quam orationis difficultate formidandum pene, laborem poscit ferreum. Qui cum fine superioris anni Jeremiam læti ad finem deduxeramus, *Jobum* his diebus, & proximis mensibus aestivis, calidi jam recenseremus. Sed incidere, quæ æstum temperarent, *Jobique querulæ* voci ærem tantisper indulgerent, donec intervallum quoddam Judaicis doctoribus, Kimchio, Aben Esfræ, Raschio & Abarbaneli esset datum. Ægre alibi tulerent viri quidam magni hanc *Jobo* relictam moram, quæ solatio indigeret maxime, quod ab affinibus suis, ex Moabitide, Ammonitide, Idumæa & Syria, expectaret frustra. Sed longa *Jobi* patientia vincat operosas commentantium confabulationes. Viris doctrinâ & dignitate

tate magnis, qui nostrarum rerum explorarent usum, de mora Jobi sollicitis, respondi, & spem alui. Ne quid & horum vos lateat, Amici, aliquas vobis communicabo epistolas, quas in *Jeremiæ abitum* & *Jobi adventum* mihi tunc expresserunt, qui tantarum rerum æqui sunt censores, viri spectabiles. Et ex his cognoscetis, quæ uberiorem Jeremiæ vestro affundant lucem, quam adeo cupide quæritis.

Epistola

De Jeremia & Jobo jungendis.

Vir Illustris.

Qui in foro versaris celso longeque operosissimo, in splendore curiæ, *Jeremiæ propheta* non potes dememinisse? Academiis & suggestis sacer. Sed *amant profecto* & *curiæ literarum lumina*, *monumenta antiqua*, *religiosa* quoque, & curant nonnunquam impensius quàm quibus videri poterant dicata. Numinis reverentia, fidei sinceritas, virtutisque cultus, quin & candoris usus, major etiam, tenacior, & integrior in illis, quàm his. Et illorum est, moderari publicam, non solum civilem sed & sacram rem, pro civitatis & regni incolumitate ac salute. Quidni ergo & illi lustrent, evolvant, & pro seculorum vel & negotiorum indulgentia ponderent, quod quondam oratores, etiam divini in Israël regno, dixisse aut scripsisse feruntur. Jus, illis æque ac his, in vetera quælibet, sacra & externa literarum monumenta, non modo ut cognoscant veterum orbium negotia & fata, quæ cum recentibus componant, sed ut subinde curatius per-

pervideant, quæ ex usu sint nostri orbis scripta anti-
 qua. Siquidem bonæ literæ, publicarum rerum de-
 cora & præsidia, præclaris constant majorum scriptis.
 Atqui à sacris autoribus, ultimæ Ecclesiæ doctoribus,
 nostra profecta religio, nec non regnorum facies fere-
 nior, & mens candidior. Barbaries pestundat regna,
 veterum monumentis posthabitis: Moratæ literæ pe-
 ctora emolliunt, nec sinunt esse fera. Leges, com-
 mercia, arma, munimenta sunt & opes regni; Literæ,
 anima, vigor, decor & honos: Literæ, sacrae non mi-
 nus ac civiles. Quo majus literarum in regno pre-
 tium, tanto & flos regni splendidior & consilium salu-
 brius. Desino igitur mirari, quare quid agat *Jeremias*
scisciteris. Accepisti, grande & perarduum *Prophe-*
tæ volumen, in quo recensendo sumus occupati, cum
 anno præsentē ad finem tendere. Sed & confidis,
Jobum latius Jeremiæ clausurum, ut hoc absoluto succedat
 ille. Quam spem, à me in Catalogo nostrorum studio-
 rum alias factam, roborare ac suffulcire contendis horta-
 tu perbenigno. Fidem promissi non laceassis, nec fucum
 indicis suspicaris, neq; jactantiam vellicas, sed certus es,
 qui existimas bonos viros non spondere quod nolint
 præstare. Tuam, Vir illustris, fiduciam nec ego laces-
 sam, nec frangam, qui fari non soleo quod ab inte-
 gritate alienum, quod vanum, quod jactabundum.
 Plus efficere, quam sponendi, mea voluptas: inprimis
 ubi studiosorum & reipublicæ literariæ interest. *Jeremiæ*
 proinde *libros*, qui ad septuaginta assurgunt, deo
 propitio, aurâ Academiæ lubenter ferente, ævo beni-
 gne indulgente, flagrante Auditorum urgenteq; atten-
 -tionē

tione, bono nemine indignante, cum hujus anni limi-
 tibus absolutum iri confido. Annitar omni operâ
 & industriâ, ut telam hanc longam pertexam. Nego-
 tium sane haud leve, quod non haberet qui præiret.
 Qui præivisse vis, parum juvare deprehensi, sive lin-
 guæ veteris, sive historiæ & geographiæ antiquæ stu-
 dio. Industria plerisque non defuit, quæ laudem
 meretur, sed seculorum fortuna abfuit. Vel non va-
 cavit dispicere curatius, vel tempora curam uberiores
 non quæsierunt, nec lucem ampliorem expectarunt.
 Et secula contenta paucis, quæ uberiores nesciant, nec
 meliora augurentur. Et somnus delectatur umbrâ,
 diei immemor, & specie gaudet, corpore jacente ac ster-
 tente. Habent & literæ sua tempora, sua intervalla,
 sua fata, suam lucem. *Jeremiæ* recensito *Jobum* jungi
 vis, & volo hætenus. Nec enim animum jam muta-
 vi. Non nescis autem, quam frequenter in civilibus
 negotiis, & pene in horam, mutanda veniant institu-
 ta. Consilia patiuntur moram, & mora spem habet,
 spes autem successum expectat; Et successus haud raro
 spem suspendit, moram refrenat, & consilium mutat.
 Nec in alterum diem vitam nobis polliceamur, quan-
 to minus opus conficiendum indubitato definiamus.
 Deliberandum, statuendum, & nihilominus diebus &
 horis, eventibus quoque, aliquid juris aut potestatis re-
 linquendum. In arena consilium, & in consilio pugna
 ambigua. Largire & literis literarumque motibus ac
 incrementis, nonnihil juris, quod tota habet vita. Ni-
 tuntur, adspirant, anhelant; da & respirent, ut con-
 tendant fortius. Dies ergo docebit, quid cum *Jobo*
 facien-

faciendum, ubi *Jeremias* suo functus fuerit officio. Interea, veneror iudicii tui vim, qui *Jobi* pectus comparas cum *Jeremia* ore, c. 20, 14. 18. qui exiltimas, non disparem utrobique esse sententiam, in diversis viris. Quæ styli similitudo *Jobum Jeremiæ* associari jure & recte, tibi persuadet. Hæres autem in isthoc *Jeremiæ* effato nimis anceps, & nescio quos tibi injicis scrupulos. Asperitatem orationis horrere videris, qui *Jeremiam* complecteris & colis. *Vis ergo illustrem sermonem tam durum ac impenetrabilem, tam austerum & confragosum.* Facerem, quod jubes, nisi auditoribus jam tum a viva recensione brevem dedissem enarrationem literis comprehensam. Est illa oratio *peculiaris Jeremiæ liber*, scriptus in summa *Jeremiæ* afflictione animique ægritudine maxima, circa annum *Josia* regis trigessimum; Quando nuper a *Paschure*, sacerdotii moderatore, misere tortus, officii sui sacri anno octavo & decimo, vitæ circiter quadragesimo octavo. Quæ historia plusculum lucis libro huic affundit; ut non opus sit confugere ad carmen funebre, quod *Jeremias* in *Josia* cædem composuerit. Ne ergo epistola sua mole sit molesta, *enarratiunculam* submitto istius *libelli prophetici*, quam auditoribus dedi, illorum studiis & profectibus accommodatam. Nihil illis addere constitui, quod *sensum libelli* inde cognosci posse, & prægrandium figurarum fontem. Ne qua etiam de carmine funebri scrupulus incidat, addo parvas *demonstrationes*, solertibus nostris Fontium cultoribus traditas. Et meam inde colliges insimul in auditores fidem, & illorum in fontes propensionem. Sunt in his aliqui, a

B

quibus

quibus in functionibus olim publicis Ecclesiae commoda promovebuntur luculenter.

Helmst. Calendis Dec.

1711.

Demonstratio

Libellum *Jeremiae* vigesimum tertium, Cap 20,
14 - 18. non esse carmen funebre *Jeremiae* in *Josiae*
regis obitum, cujus fit mentio
2. Chron. 35, 25.

Neque *Jeremiam* illum 2. Chr. 35. 25. esse *Je-*
remiam Prophetam, Anathotensem, sed alium,
Libnensem, *Josiae* regis focerum.

O Ratio *Jeremiae*, Cap. XX. 14, 18. admodum que-
rula & acerbi moeroris, praestylis amaritudine
non videbitur in ipsum quadrare *Jeremiam*, de
quo non vero appareat simile, illum tam misere con-
questum, ut desperantis sint similia verba. Quam-
obrem incidat, num forte haec tam amara oratio sit il-
lud ipsum carmen lugubre, quod *Jeremias* fecisse scribitur,
2. Chron. XXXV. 25. in *Josiam* regem, in acie per *Necho-*
nem Aegyptium caesum. Quippe quem publice im-
mani planctu prosecuti omnes, teste historico sacro,
2. Chron. XXXV. 25. Quod credatur tanto proba-
bilis, quanto certius, alibi in Scriptura non reperiri
laudatum illud in funus *Josiae* carmen. Non in libris
historicis, nec in sacris Threnis. Siquidem threni, *Je-*
remiae

remiæ tributi, non nisi post Hierosolymam deletam in urbis & gentis ruinam & exilium scripti. Id quod manifestum ex tota orationis ferie, in qua non unquam Josiæ facta mentio, neque cædis aut cladis per Nechonem, sed apertissima Hierosolymæ deletæ & vastatæ perpetua documenta. Quod nec græcæ versionis indeque & latinæ auctores fugit, qui in inscriptione hanc temporis circumstantiam notarunt, threnos scriptos esse in Hierosolymam vastatam. Quod ipsum etiam Ufferium sine causa urit, qui, dum nescit, cum aliis, ubi Jeremiæ carmen funebre in Josiam sit quærendum, in Threnis his frustra venatur.

Quodsi ergo *Jeremiæ carmen in Josiæ funus nec in historicis libris, nec in Threnis* ita dictis, ad ipsum videbitur Jeremiæ volumen propheticum confugiendum. In quo, tum ratione temporis, tum ratione styli lamentabilis, videatur quadrare oratio laudata Cap. 20, 14. Ut Josias defunctus, per prosopopœiam, de sua calamitate introducatur querulus.

Veruntamen, nondum dixeris expeditum, in Threnis non reperiri. Siquidem id fere manifeste asseritur in libro Chronicorum, loco laudato: *Reperiri etiam illud in Josiam funebre Jeremiæ carmen in Threnis.* Threnorum ergo aperta mentio. Tametsi ergo nulla Josiæ memoria vel cladis, sub generali tamen Hierosolymæ damno quidni subintelligatur? Ast non difficile hoc expeditu. Quandoquidem itidem citra omne dubium ibidem affirmatur, *non solum Jeremiæ carmen, sed & aliorum omnium in Josiæ funus carmina lugubria, quorum multa, comprehensa esse Threnorum libro.* At

verò sole meridiano clarius, laudata illa, eaque *multa in Josiæ eadem carmina funebria in hoc nostro parvo Threnorum libro non haberi*, quæ aperte in Hierosolymæ tendunt exitium. Neque aliorum quam sacra ibidem comparent scripta. Uti proinde frustra ceterorum Judæorum, cantorum & cantatricum, musicorum & poëtarum, carmina in Josiam funebria in nostris Threnis quærentur, ita nulla necessitas unum illud Jeremiæ in funus Josiæ ibi quæri. Quin fat aperte indicatur, *ibi illud Jeremiæ carmen funebre reperiri, ubi cetera ceterorum.* Quod est in separato libro. Neque adeo *Threnorum nomen solis threnis*, in scriptura obviis, tribuendum, sed aliis omnibus *commune*, qui ab aliis in alios casus facti. Quemadmodum igitur *Threnorum liber*, in quo multorum threni in Josiam, *alius à threnorum libro*, [quo Hierosolymæ exitium defletur: ita & *carmen illud Jeremiæ in altero illo, cum ceteris, threnorum volumine comparuit.*

Ceterum scrupulo non caruerit, cum cetera Jeremiæ scripta uno sint volumine in Ecclesia conservata, unum illud *in funus Josiæ carmen* alteri libro fuisse insertum, ut perierit.

Verùm nulla hic opus formidine, nec deploranda hæc libri perditione, nec providentia divina accusanda, vel negligentia Ecclesiæ. Omnibus his facile *remedium in ipsa historia sacra*, quæ diserte memorat, *eodem illo Josiæ tempore plures magnos viros Jeremiæ nomine extitisse*, inclytos & venerandos. Præter nostrum *Jeremiam, Prophetam, Anathotensem*, floruit eodem tempore in Judæa, inque ipsa Josiæ curia *Jeremias alius,*
Libnen-

Libnensis. Qui tantæ autoritatis in Josiæ curia & familia, ut hujus *Jeremiæ Libnensis* filiam, Chamutal, matrimonio sibi junxerit ipse Josias rex. Quomodo *Josiæ regis* socer fuit *Jeremias Libnensis*, quisquis & cujuscunque ortus ille: *Josias rex Jeremiæ Libnensis gener*, irrefragabili teste Historico sacro, 2. Reg. 23, 31. Ex qua *Jeremiæ filia, regina*, rex Josias suscepit *filium Joachasum*, qui à cæde Josiæ ad tempus aliquod in thronum regium evectus, & *Zedekiam*, ultimum tandem Judæorum regem, omnium miserrimum, 2. Reg. 24, 18. Jer. 52, 1. Ut hujus *Jeremiæ nepotes reges* essent *Hierosolymorum*, etsi infelices. Quorum ille mox in Aegyptum per Nechonem pertractus, hic a Nebucadnezare oculis privatus & in Babyloniam ductus. Quod *luculentissimum historiae momentum* satis abundeque *Jeremiam* illum detegit, qui in Josiam defunctum threnos quosdam composuit, *Libnensem, Regis Josiæ socerum*. Hic profecto, tam arcta cum Josia rege sanguinis affinitate conjunctus, non potuit non, pro sua peritia, qui forte vir literatus, versatus certe, publice suum dolorem testari, in sui generi funere, suæ filia reginae luctu amarissimo. Quod non indignum viro magno, cum & maximi, ipseque *David, talia carmina lugubria, ut in Jonathbanem, Saulem, & alios, concinnaverint*. Cujus *Jeremiæ Libnensis carmen* cum ceterorum Judæorum nœniis uno comprehensum libro, non sacro, adeoque ab *Ecclesia non servato & ad posteros propagato*. Quare sole meridiano clariore, id facile solvetur, videri, *Jeremiam Anathotensem, Prophetam, similiter in Josiam ejusque funus, threnos adornasse*. Quod non factum esse

esse, ex nupero Jeremiæ libro XVI. Cap. 16, 5. manifestum, ubi expresse denunciavit, *se in nullius posthac funere compariturum, parentaturum, solatiumque mœstis verbo vel scripto impertiturum.* Abstinuit ergo, pro publico divino effato, eoque magni momenti, utpote symbolico, ab omni funere deducendo, & ab omni carmine in illud adornando. Perinde verò, quisquis defunctus. Neque hic conditionis discrimen. Quod adeo à Jeremia Propheta non est paratum aut scriptum, nec opus est in volumine Jeremiæ quærere, nec vel Dei providentia, vel Ecclesiæ socordia, in illo carmine non servato, anxie vellicanda; siquidem illius autor non Jeremias Anathotensis, Propheta, sed Jeremias Libnensis, Josiæ regis focer.

Demonstratio

*Josephum traditione vulgi fuisse deceptum,
qui existimaret, Jeremiam Prophetam carmen
funebre in Josiæ mortem scri-
psisse.*

QUæ veritati solent ex vulgi opinione objici obstacula, eadem hic veræ historiæ, *de vero Jeremia Libnensi*, qui carmen lugubre in Josiæ regis funus fecit, poterant obverti. Neque enim solum *vulgus hodie eruditorum ita persuasum*, v. Sanct. in 2. Reg. 23. Smid. in h. l. sed & jam olim ita fascinatatum.

natum. Paucorum siquidem vel patientia vel studia admittunt, ut de veritate dispiciant. Satis ple-
risque, temere admittere, quæ feruntur. Quæ blan-
da securitas, somniumque tranquillum, est suave fasci-
num, ut de veritate dispicere, nec desiderium sit, nec
voluptas. Colores aliqui sufficere existimantur, ex
opinionem & autoritate, vel præeuntium, vel spectabili-
um virorum. Qui color, ex traditionis vulgaris longa
autoritate, & magnorum virorum opinione, merus
est fucus. Quali fucō fascinari contingit non tantum
imperitos, sed & doctos, illos puta, quibus nec tem-
pus suppetit, nec animus est, nosse verum aut quæ-
rere. Quantumvis ergo ex superiori demonstratione
fatis abundeque eluceat, non Ieremiam Anatothen-
sem, Prophetam, sed *Ieremiam Libnensem esse autorem
epicedii in Iosiam*, memorati 2. Regum XXIII, 31. ob-
stare nihilominus videtur Iosephi fama, qui *Antiqui-
tatum Iudaicarum Libro X. cap. VI.* diserte pronun-
ciat: *Ἰερεμίας ὁ προφήτης ἐπιηύδειον αὐτῷ συνέταξε μελῶς θρηνη-
τικόν, ὃ καὶ μέχρι νῦν διαμένει. Ieremias Propheta epice-
dium Iosiae scripsit lugubri carmine: Quod in hunc usque
diem superest.*

Sufficere quis dixerit, Iosephum, rerum judai-
carum scriptorem veterem, magnæ autoritatis virum,
Ieremias Prophetae adscripsisse epicedium in Iosiam. Ma-
xime, cum sua adhuc ætate carmen illud superesset,
ut in manibus existeret eruditorum vel & populi: Et
illâ quidem fama, Ieremias Prophetae esse scriptum.
Quæ vulgata illius ætatis opinio sat videbitur habere
ponderis.

Ast (1)

Ast (1) *Iosephi fides tanta non est ut apertam destruat veritatem.* Nihil autem apertius, quam Ieremias prophetæ carmen funebre in Iosiam nullibi in scriptura reperiri. Dein quoque manifestum, Ieremiam dilucide peculiari antea libro & publice Dei nutu pronunciaffe, se nullum posthac funus deducturum, in nullius amplius funere parentaturum, nullum solatium moerentibus ex funere daturum. Quod Dei effatum Ieremias non temere transgressus. Neque religiositas viri, & divinæ providentiæ justitia, admisit, in cædem regis parentari carmine, quam sua culpa contraxerat, contra divini cujuscunque demum oraculi a Nechone memorati sententiam, qui a bello abstinere satis monitus. Aliis illud jure relinquebatur, inter quos & Ieremias Libnensis, Iosias focer.

(2) *Iosephi fides in millenis vacillat.* Quod a doctis dudum abunde demonstratum. Vnde cujusvis est, ubi Iosephum legit, dispicere, an veritati cuncta respondeant, an declinent. Neque enim divina illa autoritas.

(3) *Iosephi relatio nititur opinione vulgi.* Unde accepit, inde reddidit. Quomodo millena sunt in Iosepho ab ipsa Scriptura S. aliena, imo plane illi contraria: utpote ex ore populi, sive communi opinione desumpta. Neque enim Iosephi, militis præsertim & belli ducis, fuit, dum scriberet, disquirere, an omnia vera quæ ex aliis accepisset, quæ recensere animus sederet. Atqui vulgus eruditorum, non circumspiciens de genuinis rerum conditionibus, judicat plerumque ex habitu externo. Quando igitur in gente judaica circumla-

circumlatum carmen Jeremiæ in funus Josiæ, imperitia aut negligentia communis facile tribuerit Prophetæ Jeremiæ; cum non constaret aut non incideret, alium, magnum virum, Jeremiam, Libnensem, eadem ætate extitisse, Josiæ propinqua sanguinis affinitate conjunctum. Sic imperitia conciliaverit epicedio dignitatem, quam ex se non habuerat, ut prophetæ Jeremiæ diceretur foetus, cum esset alterius. Nisi & fraus quædam accesserit, quæ pro majori libri autoritate nomine Jeremiæ abusa, Prophetæ tribuerit quod fuerat alterius ejusdem nominis. Sicuti & multa scripta inter Patrum opera reperiuntur, supposititia, non ab illis ipsis patribus composita, sed ab aliis concinnata, vel nominis similitudine, vel arte juvante.

(4) Quoniam hoc Jeremiæ epicedium, quod tempore Esræ in communi Threnorum Josiæ libro extiterat, tempore Josephi adhuc superfuit, ipso memorante, verosimile, totum illum Threnorum Josiæ librum adhuc post quatuor illa secula in manibus fuisse aut bibliothecis judæorum. Vel ergo, dum Josephus *suo ævo* illud Jeremiæ epicedium *adhuc superfuisse* scribit, in volumine sacro extitisse inter Jeremiæ opera putaverit, vel extra scripta sacra. Non *opera sacra* indigitaverit, in quibus *suo ævo adhuc extaret*: Alioquin ex volumine sacro deinscriptum divinum periisset, cum hodie non supersit in nostris sacris codicibus. Quod dicerè nefas, nec opus, nec ulla veri similitudo, cum Judæi ab ætate Christi, quo extitit Josephus, sacra monumenta religiosissime servarint, nec vel literam, multo minus integrum librum perire C fiverint.

fiverint. Intellexerit igitur Josephus illum *Threnorum Josiæ librum*, quem refert autor libri posterioris *Chronicorum* Cap. 35, 25. nempe *non sacrum*: Hunc *sua adhuc ætate* Jeremiæ carmen comprehendisse. Quod satis indicii, non nostri esse Jeremiæ, Anathotensis, sed alterius Jeremiæ, Libnensis, cui in funus Josiæ regis, generi sui, scribere, tanquam socero, compete-
tebat, & pari jure ac ceteris, multis, qui epicedia in Josiam scribebant.

Falsus ergo opinione populari Josephus; a quo iterum pari plebeja opinione ac temeraria traditione falli haud decet. Veritas potior rumore populi. Veritas sincerior fuco opinionis communis. Veritas validior & dignior vulgata relatione.

Demonstratio

Josephum non designasse *codicem sacrum*,
in quo superfit Jeremiæ carmen in Josiæ
cædem, *sed Opus separatum*.

Josephus, quando *carminis Jeremiæ in Josiam*, sua *adhuc ætate* superstitis meminit, non definit, in quo aut quali libro sua ætate comparuerit. Ex quo silentio probabilis videri poterat conjectura, *Josephum forte intellexisse ipsummet volumen sacrum*, in quo sua *adhuc ætate* compareret. Ut adeo videatur fuisse persuasus, vel quod in Threnis nostris habeatur, vel Cap. XX. comprehendatur: Nisi plane postmodum ex volumine sacro exciderit, sive ex threnis, sive ceterorum
ejus

ejuslibrorum corpore. Veruntamen (1) ipse *Josephus* non proorsus silet aut diffimulat, ubi illud *Jeremiae* carmen sua ætate extiterit: *Non in volumine sacro, sed extra illud.* Diferte pronunciat: *Quod epicedium regis mèzei vñ διαμένει, in hunc etiam diem superest.* Quæ formula certus & indubitatus index libri vel operis, extra corpus sacrum existentis. Quando ætate *Esrae* aut *Nehemiae* volumen sacrum in plenum integrumque corpus redactum, tanta religiositate hoc opus servatum, ut exinde nihil unquam excidere aut perire posset. Religiositas maxima vetuit, vel negligentiae vel malitiae aut arti & insidiis, quicquam tentare in hoc sacrum scriptorum corpus. Clausum probe & munitum auctoritate, fide & religione publica, ne quid magni excideret, velut integer liber. *Formido* proinde *Josephi* tacita, de temporis injuria, quæ potuisset libellum subduxisse, est indicium, non sacri operis, de quo tale quid tunc non erat formidandum, sed externi, extra corpus sacrum existentis. Qualia non sacra opera omnia & temporis injuriæ exposita, & quorumcunque fere arbitrio. Unde vel optima manibus elabantur scripta. Quomodo integras bibliothecas, omnia optimorum etiam autorum monumenta periisse constat. De quibus libris perditis magni exarati libri. Vel *Photii* Opus satis testium.

(2) Illa ætate multa circumlata opera & scripta veterum, sacrorum etiam autorum, supposititia, quæ non ab ipsis viris divinis, sed ab aliis profecta, pro auctoritate tamen illis concilianda nomen prætextum religiosum. Neque exinde sequitur, vel autorum illorum fuisse, quorum nominibus venditantur, vel sacro vo-

lumini fuisse inserta quondam, dein excidisse, vel latere alicubi in corpore sacro non agnita. Erat in primis priscum seculum solers, ut scriptis vel suis affingerent autores alios, vel alienis, quorum celebritatem quaerent, magnos, eosque prisci & remoti ævi. Qualia scripta veterum nomine, supposita, in hunc usque diem magno numero inter judæos supersunt. Quorum aliqua, ob superstitionem, veterem licet, manifestam tamen, ab ipsis judæis rejiciuntur aut refutantur. Nomine Eldad & Medad venditatum opus Aben Esra sine metu refellit.

(3) Ipse eventus locupletissimus testis, Josephum non sacrum corpus indigitasse sed alium fasciculum, in quo illud Jeremiæ in Josiam epicedium. Quandoquidem illud hodie plane expiravit, in Judæorum exilio, integro illorum veteri corpore sacro superflite. Quod Josephus jam tum fore subauguratus, qui animadverteret, cum scriptum esset non sacrum, servatum quidem eo usque esse, fieri tamen posse ut pereat aliquando. Id quod arguit illa timidiuscula formula; *In hunc usque diem servatus libellus*: De quo verendum an temper sit servandus & ad seros annos propagandus. *Qui metus Josephi tacitus* excludit spem perennitatis. Ut eventus hodie illam spei fugacitatem confirmavit.

Interea disquirere animus non est, num Josephus revera ex sua sententia pro Jeremiæ prophetæ libro habuerit, an solum recitaverit communem sententiam. Multorum siquidem peritorum consuetudo, tametsi aliter sint persuasi, & ex solidis principiis convicti, tamen,

men, in rebus historicis aut receptis commemorandis, loqui cum coetu. Neque enim vel fas, vel locus, impugnare ubique populi sensum vel fascino, quæ extorquere sæpe nec dignum nec honestum, nec proficuum. Referunt docti passim non quæ sunt, sed quæ æstimantur aut venditantur. Populum refellere, est ignem gladio fodicare. De Josepho vero definire, quæ ejus fuerit mens, an revera senserit ita, ut pro Jeremiæ Prophetæ scripto haberet, an solum ex populi sententia seu communi opinione loqueretur, supervacaneum. Quod si in aliis ex animi sententia, ut apparet, communes populi sententias recensuit, quidni & hic cum populo senserit, similiter opinione sueta & vulgari fascino? Plenum autem Josephum esse in commemorandis judaicæ gentis fabellis, periti dudum detexere viri. In rebus sua ætate gestis fidem meretur, quod intelligunt experti, sed in traditis millies fide caret, non res habens exploratas, sed populi rumorem secutus, aut scripta suæ ætatis, quæ vulgo valent.

Libellus Jeremiæ XXIII. Cap. XX, 14-18.

Scriptus hic Jeremiæ libellus anno Josiæ regis 30. Jubilæo labente: Postquam Jeremias e synedrion quidem evaserat, Dei manu servatus, *in sacrificio* tamen suo *eucharistico offerendo* novam mox expertus adversitatem; sive Paschur, magnus templi præfectus, a sacrificio illo suo offerendo eum repulit, sive & *carmen in honorem Dei pro Jeremia servato accinendum* rejecit & accini prohibuit, sive post rem confectam rescivit, novasque eapropter turbasmovit, quibus Jeremiæ perniciem pararet. Quæ

novæ molestiæ, & continua dira in Jeremiam odia, pectus Jeremiæ adeo usserunt, ut dolore afficeretur acerbissimo, qui non ferreus esset nec lapideus, sed sanguine imbutus. Quem *urentem dolore* coram facie Dei brevi effudit oratione, quem pectore clausum tenere acerbitas negaret, quam vel lacrymæ vel stylus quodammodo temperarent.

Argumentum. *Impensissimi doloris & peranxiæ mentis in afflictissimo Jeremia viva imago*, in diris quas experiretur adversitatibus.

v. 14. (v. 1.) Tedium vitæ in tot odiis & infidiis querula voce expressurus, *infelicitatis & miseris sue exordium, vitæ principium*, amare deplorat. Uti tedium cujusvis rei animum afflictum rapit in ordium initii, ut rem averfantes, principium rei detestemur. Qui communis est totius orbis sensus & usus. Initium quippe si non extitisset rei, nec infortunii in re fuisset exordium nec sensus. Dolor itaque ruit in querelam de principio vel negotii vel nostrimet. Sic vehementia doloris abripit afflictum in querelas de infelici ortu aut nativitate. Ortum accusamus aut indigne ferimus, qui, dum jam existimus, adversa experimur & affligimur. Quod in se non odium est nativitatis, sed adversitatis præsentis, quæ nostram nativitatem excepit & natos torquet. *Utinam*, inquit afflicti omnes, *non essem natus*. Qui horror non tam vitæ, quam in vita anxietatis. Affectus dolentis impetum doloris vividius & luculentius exprimere nescit, quam amare illius desiderando finem. Neque vero finis ante, quam existere desinamus. Dum ergo sumus, quia dolor, quia afflictio continuo urget,

urget, dum finem non videmus, initium factum esse dolemus & conquerimur. Sic averfari præ dolore vitæ exordium vel nativitatem suam, est, horrere præfens & intolerabile malum, quod nato evenit: Quod, si non fuisset natus, non evenisset, nec torfisset. Quo pacto votum, *non esse natum*, est querela, *natum esse infelicem*, quæ infelicitas abesset, si non esset natus. Sic cupere vel optare, non esse natum, est cupere vel optare, miseriam præsentem abesse, quæ cum vita est conjuncta. Unum pro altero, quæ sunt indivulfo nexu conjuncta, affectusprehendit, dolorem exesse cupiens. Utinam non essem natus, est, utinam præfens calamitas abesset, quam jam fero, postquam existo. *Sic affectus trahit homines in sermones figuratos*, ut non aperte pronunciemus cordis fensa, sed oblique. Odium vitæ inchoatæ est symbolum adversitatis in vita tolerandæ, quam odimus. *Quales metonymias affectus gignit innumeras, pro rerum varietate*. Eodem modo in prosperis vitæ fatis nativitatem nostram celebramus & extollimus, felicemque prædicamus: non in se, sed ob prosperitatem præsentem, qua ex voto utimur, & diem nativitatis efferimus, qui initium ut vitæ ita & fortunæ. Pari modo in præfenti flebili Jeremiæ carmine aut libro, conqueritur de suis adversitatibus, præ dolore ortum suum averfatus, qui calamitates illas post se trahit. Quanto porro animus sublimior, tanto & fortior averfatio, ut adversi ita & ortus, tanto impensior querela de utroque, tanto æstuantiores figuræ. Ita ergo divinus spiritus, impensissimum Jeremiæ dolorem in adversis luculenter expressurus, ore utitur & affectu omnibus hominibus cognito & usitato.

usitato. *Usitatus* hic *querentis stylus* clarissimum est lumen, dolori prophetæ pectorive anxio affusum, ut percipi, pervideri ac intelligi recte & curate possit. Hunc proinde suum in adversis dolorem hoc usitato ore & sueta loquendi forma effigiaturus Jeremias, *multis figuris usus, quibus idem per totum dicat libellum*: Me miserum, qui natus! Id est, me jam miserum & calamitosum! Utinam non essem natus, i. e. utinam non essem tam calamitosus, utinam a calamitate mea liberarer! Ut una sit figura per totum libellum, *variis modis distincta & repetita*, sicut una est de adversitate querela. Unum nativitatis odium, est unum adversitatis præsentis tollendæ desiderium. Quinquies dicere, aliter atque aliter, Me non natum, me non natum! est quinquies dicere, aliis aliisque verbis, Me infelicem! me infelicem! Utinam non natus, utinam non tam miser! Et crescente quidem in oratione dolore, *crescunt figuræ*, quinque gradibus. Atque ita *prima doloris & querelæ figura* est *Aversatio ipsius diei nativitatis*, sive, *aversatio præsentis miseriæ quæ nativitatem secuta*. Et hæc quidem *deploratio ortus sui*, aut illa *criminatio in diem nativitatis, bis eodem sensu* repetitur; Uti affectus est copiosus, qui dolorem satis exprimere præ vehementia & tenacitate non possumus.

(1) Affirmative, *Trux & invisus*, ater & infausus, *habeatur dies quo sum natus!* (2) Negative: *Ille dies, quo mater mea me peperit, ne sit, utinam non habeatur, aut æstimetur, felix & prosper!* Quod idem utrumque, ac: *Me infelicem natum, ob miseriam. In quali voto, & imprecantis affectu, tacita est conditio, si fieri*

היום ארור
אשר ילדתי
בו
יום אשר
ילדתי אמי
על יהי ברוך:

fieri possit, quam interdum sedatiores addunt. Utinam, si fieri posset, non essem natus. Quem affectum modo potentiali, quem vocant grammatici, exprimere sæpe solent aliæ gentes, quibus copiosior oratio, & quando affectus sedatior: Non *sim* natus, non *fuero* in lucem editus! Et nostris; möchte ich doch nicht geböhren seyn! Non *viderim* lucem! Wenn ich doch ans Tages Licht nicht kommen wäre! Non *natum* me *optarim*, Möchte wünschen/ nicht geböhren zu seyn! *Vellem* me non *natum*! *Quam vellem* me non editum. Quæ manifesta est doloris significatio ex præsentis calamitate, quam exesse cupiat. Affectus quoque quanto vehementior, tanto sermo figuratior; affectus quanto lenior, tanto apertior & planior oratio.

v. 15. (2) *Secunda doloris crescentis effigies est, aversatio cognatorum*, alteriusve illorum, qui in prima nativitate lætum patri attulit nuncium de filio nato. Quæ est aversatio primi illius apud patrem ex filio nato gaudii. Quod est obliquum votum prius, *se non esse natum*. Non *garisum* esse patrem, est, *non natum esse filium*. Quod iterum tacita votiva conditione est, *si esset possibile*. *Quam vellem*, parenti non fuisset lætum nuncium allatum, de me nato. *Quam optarim*, non puerum tunc, adeoque non me, natum. **Wie möchte ich wünschen** / daß die freudige Botschaft / daß ein Sohn geböhren / als ich geböhren / nie wäre gebracht! Sic nostri affectum queruli pingunt explicatius & clarius, **wünschete / so möglich** / potentiali locutione perspicua. Affectus vehementia valde figurata, quæ simpliciter stylo sublimi & obscuriore pronunciat, quod dolor mitior & minor

D

affectu illo probe cognito, nulla intelligentur vel planissima verba. Verba siquidem affectus sunt in dicente signa, ut in eadem re describenda quanto affectus vel major vel minor, tanto sit sermo vel oratio & penetratu difficilior, vel nudior ac planior. Quoque est oratio talis magis figurata, eo latet animus commotior & affectus æstuantior. Figurarum grandium frequentia est flagrantis animi character. Eoque animi motu non cognito beneque perspecto, verba & figuræ non capiuntur. *Figurarum anima, animi motus.* Affectum dicentis nescire, est loquentis mentem non percipere, est sensum verborum ignorare. Tam arctum vinculum orationis & animi, verborum & mentis, figurarum & affectuum. Ponderus figuræ est affectus magnitudo. Affectu cognito figura dilucida & verborum nervi perspecti. Affectu ignorato, nec planissima verba, quæ grandes figuras faciunt, multo minus figuræ, ullo cognoscuntur modo. Affectu ignorato meræ tenebræ. Affectus loquentis, lumen orationis.

v. 16. (3) *Tertia majoris doloris imago est, votum mortis a partu: Aversatio cognati vel alterius qui statim a partu ipsum non enecaverit.* Enixissime dolentis character, qui id vovet, quod voto consequi non licet, nec fas. Unde tecta iterum conditio, ab affectu pressa, *si possibile, si fas: sensuque potentiali: Perierim a partu! Möchte ich doch gleich umkommen seyn! Quam vellem, me interemtum statim a nativitate! hätte mich doch jemand gleich aus dem wege geräumer. Wollte/ daß gleich wäre gestorben.* Quæ dilucidior oratio

or oratio occidentalium, affectu remissiore, pro copiosiore etiam dictione occidentalium præ orientalibus. Quæ nova aversatio suæ natiuitatis præsentisve calamitatis, averfando illum, qui a partu non fivit perire, comprehendit (1) *Imprecationem orbitatis: Sit ille vir*, inquit, qui me a partu non fivit interire, *velut orbis*, $\epsilon\epsilon\mu\mu\epsilon$, aut orbatus suis liberis, quia non permisit aut curavit, ut pater meus fieret orbis me nato. (2) *Orbitatem magnam*, qui multis suis liberis orbetur. Quæ effigiatur *eversione viri*, seu domus & familiæ ejus, quæ fit Dei manu, ut pereant filii fati diversis, Deo urgente, & unum post alterum perimente. Quæ est grandis exaggeratio orbitatis. (3) *Orbitatem extremam*, ut nulli *superstites maneat liberi*, omnesque pereant: Effigie *implacabilis iræ divinæ*, in evertendo tali viro, qui tali homini nullam relinquat prolem, velut absque omni misericordia virum sive viri familiam pessundans. (4) *Funerum planctum*: Qui in morte filiorum & in efferendis illis, domi, mane & meridie, nunc hoc, nunc iterum alio die, clamet, ingemiscat, suspiret, & lugubrem ubique cantum audiat, ut tota semper domus resonet luctu & gemitu. (5) *Causam aut meritum tantæ orbitatis*; Quod non fiverit Jeremiam, recens natum, perire, aut non fuerit tam sævus, ut perimeret. Qui incomprehensibilis doloris affectus, qui optet, virum orbari liberis, qui parentem nato Jeremia orbari non permisit aut adjuverit. Quales infidiæ in crudeli non solum oriente frequentes, sed & in doloso occidente non insolentes. Unde figura sumpta, qua talem videatur laudare cru-

והיה האיש
ההוא כערים

אשר הפך
יהיה

ולא נחם

שמע צעקה
כבקר
ותרועה
כעת צהרים

אשר לא
מותתני
מרחם

crudelitatem, si in Jeremia infante cæso fuisset exercita. Major affectus impetus, dum orbitatem infantis viri, qui a partu cædem non admisit aut paravit Jeremiæ, comparat cum orbitate talis viri, quem Deus juste ob delicta sic affligat, ut omnibus liberis privet, sive occulto fato, morbi, aut belli, sive magistratus manu. Quam vellem, inquit, orbaretur ille, qui me vivere sivit, tali orbitate, quali affigitur, qui maxime merebatur. Quæ innocentiae accusatio & condemnatio, præ doloris affectu sublimis figura, quæ tacitam iterum comprehendit conditionem, *si fas dicere vel precari*. Sic horror calamitatis præsentis horret originem vitæ adeoque & miseræ, ut & illi horrorem imprecetur, qui vitæ servandæ non obstitit, vel opem tulit. Sic pietissimus animus, in summa religiofitate ac devotione, apparet sævus aut crudelis, præ affectus æstu, qui in grandes erumpit figuras dicendi, citra sensum aut institutum. Et *interficere* h. l. morali usu, præ affectionis animique motus impetu, grandi auxesi adhibetur, pro *non conservare, tueri, alere*. Quam dira optem, inquit, si fas sit, illi, qui a partu me curavit, & non sivit expirare. Crudelitatem videtur laudare affectus calor, præ immani dolore. Potentiali sensu & nostri, pari casu & affectu: *Wöchte der Mann alle seine Kinder verlieren / der mich nach der Geburt nicht gleich auffgerieben und aus dem Wege geschaffet*. Duras manus, cæde non pollutas, accusat & damnat dolor, non in se, sed sub conditione: Cum in pectore nil minus sit quam talis improbitas & sævitia. Quæ est affectus vis, ut occulta pectoris penetralia occulat, nec pate-

scere sinat, in grandes abreptus figuras, quæ foris appareant truces & immanes, quin incomprehensibiles. Dolor accusat infontem, qui non factus homicida aut parricida. Dolor sibi à primo partu cædem precatur, & de intermissa sui cæde indignatur, succensetque alteri, quod non fuerit crudelis. Potentiali omnia sensu. Nostri: Wäre doch jemand so barmherzig an mir gewesen / und hätte mich nur unbarmherzig weggerafft: Be'te Gott / daß der Mann alle seine Kinder verlöre / der mich leben lassen! Quæ conditionata imprecatio, si vellet Deus, si justum, si æquum, in sermonis copia & mitiori affectu apud occidentales plana. Oriens, præ sermonis brevitate & affectuum vehementia, absolute sæpe profert, & exasperat, quod occidens limitibus circumscribit & mitigat, præ dictionis copia & affectuum lentitudine. Quare orientalium scripta multo intellectu disticiolora præ occidentalibus: Requiriturque lectorum multo attentiores & in affectibus dicentium curate observandis oculatiorem: Quo sine nec oratio sacra capitur, nec nisi frigidissime ac ineptissime recensetur.

ותהי לי אמו
קברי

v.17.(4) *Quarta aucti doloris idea: Votum abortus. Utinam & abortivisset mater mea, me gestans. Quæ est nova nativitatis suæ averfatio, aut præsentis afflictionis detestatio. Qui abortus duabus pingitur profundis figuris, præ affectus dolorisve intensione. (1) Uteri pro sepulcro, ut uterus matris fuerit sepulcrum Jeremiæ. Quæ est perelegans abortus effigies. Ut affectus in figuras assurgit; quas divinus spiritus in Prophetis evexit ultra humanum sensum: Tam grandes, sed & tam*

tam congruæ & appositæ, tamque vividæ & luculentæ. (2) *Conceptione perenni, nullo sequente partu.* Quæ ^{ורחמה} ^{הרתה עולם} incredibilis appareat figura, ex incredibili affectus vehementia, quæ videatur id optare, quod fieri non possit. Perpetua conceptio, sive perpetuo gravidam esse feminam, est negatio partus. Nullum excludi fœtum, ut videatur perpetuo gravida femina; abortu facto, nullus partus. Hoc optaverit dolens, sensu ubique potentiali. *Quam optaverim me in utero periisse matris; quod est, ne non esse natum.* ^{Wünschete / wäre immer getragen / nie geböhren.} ^{Ich te wünschen / wäre begraben / ehe ich geböhren.} Quæ est affectus & doloris in sermonem vis.

v. 18. (5) *Quinta summi & consummati doloris facies:* *Plana & aperta querela de infelici sua nativitate, ex im-* ^{למה זה} ^{מרחם} ^{יעצתי} *mensa vitæ suæ afflictione. Qui dolor exprimitur (1) tristi & profundo suspirio, ob initium vitæ calamitosissimæ. Quare lucem vidi!* inquit. Quod non est quærentis, sed ingemiscens, & præ dolore exclamantis ac conquerentis. Quod quoad rem idem ac, Præstaret non natum. (2) *Aperto suæ continuæ afflictionis indicio, idæa infinitarum molestiarum, quibus exedatur atque conficiatur, haud aliter ac quis laboribus frangitur durissimis, ut defetiscat. Quæ est designatio dirarum persecutionum, quas Jeremias his octodecim sui officii annis immenso onere perpessus, cum à Paschure, tum Synedrio, tum à civibus suis, tum ab aliis. Quam suam duram experientiam, videndi verbo describit, communitotius orbis ore, quod est experiri, sentire, sustinere. Calamitates vident & mortem homines.* (3) *Publico*

לראות
עמל ויגון

ויכלו בבשת ימי : lico & *stebili perpetui sui moeroris nuncio* : Cujus dies aut
 vita exedantur & consumantur indefinente moerore.
 Quod per breve compendium vehementissimorum tri-
 stium affectuum, quibus tota ejus vita distrahatur & ex-
 carnificetur in dira persecutione. *Pudor* effigies hic o-
 mnium tristium Jeremiae factorum : Cum ratione odio-
 rum, convitiarum, contumeliarum, insidiarum, pla-
 garum, carcerum, inhibitionum, ac minarum, ut &
 periculorum & caedis, quae animum quassent ac pene
 prosternant, ut frons ac totum os omnem amittat fere-
 nitatem, in metu & pavore : Tum ratione quietis lon-
 gae, dum decem annis continuis moeruit, & gentis ex-
 itium deploravit, conspectumque publicum praetristitia
 & dolore fugit : Tum denique ratione imbecillitatis
 corporis, quod in odiorum & injuriarum impetu, praet-
 tacito metu majoris adhuc mali, tabescat & evanes-
 cat. Tantae Jeremiae lacrymae, quibus dolorem pecto-
 ris leniat, non extinguat.

EPISTOLA

De genuinae Exegeleos difficultate, & subli-
 mi Jeremiae stylo.

VEl tute, Vir illustris, vel, quem consuluisti,
 vir doctus, ipsa Jeremiae verba Hebraica evol-
 vit, sententiam cum recensione nostra compo-
 siturus. Idque tanta sollicitudine, ut, *pro cu-
 rata libelli prophetici cognitione*, centena, ut ais, habe-

as, quæ illustrari cupias. Placuit, ut affirmas, etsi perbrevis, nostra enarratio, quæ placitura magis, luce admota majore. Et nihilominus brevitatis illa perplacet, quæ nudæ inhæret recensionis genuinæ sententiæ, nec allegatis aliorum opinionibus exegeseos nervos distendit. Vere pronuncias, inexhausta esse vetusta illa sacra monumenta, quæ, ob immentia styli pondera, figurarum fastigia, & affectuum abyssos, nec mente quis assequi queat, quanto minus dictione digne illustrare. Vir sit omnino, qui Jeremiæ animum quassatum, afflictum, anxium, querulum, ingemiscentem, fluctuantem, tantum non desperandum, sanctum tamen, purum, integrum, devotum, religiosum, fidei atque spei plenum, divino spiritu animatum, penetret. Quod ni fiat, verba, quæ animum illum sistunt, nequaquam intelliguntur. Verba signa rerum: Res qui non capit, nec verba capit. In hoc autem libello pectus inspicere Jeremiæ afflictissimi, ægerrimi, ac supra modum dolentis, ut verba intelligantur asperrima, austerissima, odiosissima, ac humanæ indoli pene indecentia, spiritui tamen divino in summa illa asperitate congruentissima, non est res somni, sed doloris & mœstitiæ. Abominari suam nativitatem, execrari parentes suos, detestari diem nativitatis suæ, male precari consanguineis, qui in nativitate sua patri nuncium nati filii attulerint, horrere illud parentis gaudium ex nato filio primum, matri in partu sui dira vovere, abortum, quin cædem sibi in primo auræ hujus halitu per cognatos optare! Et omnia quidem bene, recte, juste, divino spiritu

E agi-

agitante pectus, os, calamumque quiritantis, se aliosque, parentes & cognatos, execrantis & abominantis! Capiat illa verborum saxa qui possit! Frangat hos scopulos in singulis verbis durissimis! Verba profecto omnibus petris duriora, siles sunt, cautes sunt, prensari renuunt, quanto minus teri aut comminui possunt. Et nihilo tamen minus in tanta verborum duritie & intractabili asperitate mollissimum pectus, tenerrima mens, sanguinis undæ æstuantes, lacrymarum rivi, omnes fibræ pectoris liquidæ & diffluentes! Solvat interpret, ausit, hæc montis Sinai saxa. Admoveat Mosis manum, percellat hos montes, dissolvat scipione aut calamo, ut diffilient petræ, ut colliquefiant, ut rivos fundant, ut fluant: Ut lector saxa bibat, petras hauriat, nec indurescat tamen, aut saxum fiat. Difficilius profecto negotium, clausos Fontes sacros aperire, & immensam verborum vim dignoscere atque promere, aut recensere, quam petram cum Mose in deserto findere, & lympham elicere, pro siti exercituum restinguenda. Calamus interpretis frequenter fit robustior ac validior scipione Mosis, quia verba Prophetarum subinde duriora saxis montis Sinai. Te proinde colo, Vir illustris, qui hoc animadvertis & sentis, qui saxa prædura in verbis pervides, tractas & volvis, nec comminui ac in arenam solvi experiris, qui potius tanto tenaciorem fieri duritiem conjicis, quanto fricentur magis, ut & mens intuendo hebetetur, & manus versando defetiscant. Ita est, Vir illustris, illius est operæ, monumenta Prophetarum hebraica tangere, prensare & digere-

re

re velle. Hoc est montes aggredi, scopulorum fastigia scandere, flumina ex scopulis evocare. An nostra ætas par sit huic rei omnium durissimæ ! Exegesis non lassarum est manuum, non voluptatis & deliciarum, non effeminatorum nervorum, non otii & soporis: sed virium, sed roboris, sed masculi vigoris, sed intensissimi laboris, qui ferrum & chalybem superet. Convassare variorum opiniones, est ad saxum vocare multos spectatores, inermes, frigidos, socordes, qui scopulum intueantur, stupeant, non tangant, non moveant, non emolliant, multo minus lympham sperent. Compilare aliorum sententias, est plumas convehere ad montem Sinai, ad emollienda ac mitiganda saxa, quas levis aura rideat, & saxa non metuant, multo minus sentiant. Mosis brachia, nervos lacerti, & ossa dextræ, sentiat oportet silex, quas machinas metuat ac formidet. Hanc vim poscit Exegesis, hoc robur, alioquin verborum saxa manent saxa, quæ liquorem nesciant, & flumina recusent. Tecum ergo omnino facio, Vir illustris, qui Fontium sacrorum, Prophetorum imprimis scriptorum difficultatem ac profunditatem persentiscis. Infantes nihil hic promoveant, & puerorum digiti imbecilles. Hic pueri fugiant & scopulos prætereant ac intacta linquant, suæ imbecillitatis non immemores, crepundiis versandis aptiores, & globulis torquendis magis exercitati. Nihil juvat, vel centum saxo affudisse vini modios, aut generosi liquoris mille amphoras; non tingere lympham cruore aut lacte hic profest, nec forbere ad sudorem. His saxa non lique-

cunt, nec petrae dissolvuntur. Hunc sudorem petrae facile detergant. Humeri saxo admoti, & intensa cervix, dorsumque incurvatum sub mole, ad movendum loco grandem silicem, sudorem extorqueant. Sed tuo me uti ore, indulgebis, Vir illustris, qui ad Jeremiae scopulos accessisti, sic fatus. Circumspicis posthac de carmine, quod Jeremias pro se servato & à manibus hostium liberato accinuerit, aut accini in templo curaverit: Cujus mentio facta in exordio Enarrationis, in historiae descriptione. Non est cur diu de illo circumspicias, qui unicum versum 13. qui librum illum Jeremiae lacrymosum praecedit, inspicias. Cui sanctissimo Jeremiae modulo, cantioni vividissima, ut non nihil accedat lucis, quia te valde intelligo sollicitum, in extremos nostros digitos, quibus in recensione hac Jeremiae attigimus cantilenam. Jure dico, nos extremis solum digitis tam arduum laeti Jeremiae canticum attigisse, cum gaudii hic par eluceat sublimitas, ac in altero illo doloris profunditas. Nihil igitur nunc addam, quam ut rogem, ubi per brevem illius carminis aut cantici recensunculam nostram perlegeris, firmiter tibi persuadeas, me gaudii prophetici celsitudinem, adeoque quandam verborum majestatem, radiosque solis fulgidissimos, admirari, adorare, nec praeseferentia & fulgore penetrare tamen: Quanquam toto pectore illo incallescere optem. Tibi, Vir illustris, illius sereni pectoris & fulgentis solis radii penitus fuerint cogniti, aut, ut cum propheta pariter gaudeas, animitus precor!

Helmst. Anno 1711.
d. 6. Dec.

Libel-

Libellus Jeremiæ XXII. Cap. 20, 13.

Scriptus unicus hic versus, anno 30. Josiæ, post disquisitionem de Jeremia, coram Synedrio institutam, ex qua Dei providentiâ salvus evaserat, necdum, ut animus illorum fuerat, è medio sublatus. Quamobrem, postquam parvo nuper libello, c. 20, 7--12. apologiam texuerat pro se, sua causa, & priore sacro negotio animo præsentè prosequendo, proque silentio imperato rumpendo: Juxta legum Moisaicarum tenorem, pro sua devotione, ob salutis magnitudinem, & divinæ gratiæ celsitudinem, pro moribus gentis, *sacrificium* obtulerit in templo *eucharisticum*, quo Deo benignissimo gratias decenti modo publice ageret, pro se servato & è manibus Paschuri & Synedrii liberato. Neque per leges, per religionem, per honestatem, intermittere potuit, ipse sacerdos, quin hoc officium in templo præstaret. *Moris* autem, ut inter adolendum *Levitiæ* in choro accinerent. Pro quo Levitarum cantu, juxta diversa sacrificiorum negotiorumque discrimina, cantiones diversæ adornatæ. Solebant autem subinde novæ cantiones parari, pro personarum & fatorum conditione, quæ inter adolendum solenniter cantarentur, musicis adhibitis instrumentis. *Composuerit Jeremias & hoc breve carmen eucharisticum, accinendum à Levitis in templo, dum offerretur in ara sacrificium eucharisticum, pro Jeremia servato. Quod ubi cantaretur, musica instrumenta simul resonarent; adeoque pro carminis bre-*

uitate repeteretur frequenter, donec res sacra adolendo finita. Quanquam verò appareat, odio Synedrii in Jeremiam, tum sacrificium ipsum, tum carmen hoc, adoleri & cantari, non fuisse à Paschuro permiffum, quod in Paschuri & Synedrii videri posset vergere ignominiam, qui expresse vocati homines mali: Jeremias tamen, carmen hoc eucharisticum irritum & inane non putaverit, dignum quod jure servaretur inter Jeremiæ scripta, suo loco, in perpetuam factorum memoriam.

Argum. Publica Jeremiæ gratiarum actio, pro se è manu Paschuri & Synedrii aliorumque persecutorum fuorum divina manu liberato.

v. 13. Canticum hoc Jeremiæ perbreve, cantu chori musici frequentissime repetendum, quatuor constat momentis & effatis. (1) *Leto fidei in Deum testimonio publico.* Jure meritoque Jeremiam, & cum Jeremia Ecclesiam, gaudere, & suam lætitiã publice declarare ore sereno & clara voce, more canendi suo & jucundo. Quæ publice fausto & sereno cantu declarata lætitiã, testimonium animi Deo fidei in rebus adversis & duris fatis. (2) *Justæ divinæ laudis præconio;* ut Jeremias, & cum Jeremia boni quique, hunc Deo exhibeant honorem, quem autorem agnoscant salutis impertitæ: Nefas esse filere, ubi magna & egregia Dei beneficia, pro pietate & legum reverentia. (3) *Devoto servati à Deo afflicti Jeremiæ nuncio.* Jeremiam agnoscere gratiam Dei, in se afflictò liberando, & publice illam testari ac denunciare, cum beneficia Dei sint celebranda: Inter quæ maximopere excellat
afflictò-

שירו ליהוה

הללו את
יהוה

כי הציל
את נפשי
אכיון

afflictorum salus, ubi Deus ex afflictione & insidiis eripiat. (4) *Dira sua persecutionis & cruentæ novissimæ perquisitionis indicio*: Jeremiam à Paschüre, ceterisque Synedrii capitibus proxime fuisse iniquissime tractatum, Dei verbum ab illis spretum & ignominiose habitum, minis atrocibus illum ab officio profectando absteritum, & cædi destinatum. Quæ malitia extrema, & in Deum ac Jeremiam inexcusabilis injuria.

מִיר מְרַעִים:

EPISTOLA

יְרֵי, in laudato Jeremiæ libello, c. 20, 15.
esse *ænuſ*, orbis, orbatus. Exegeseſin negotium
esse difficillimum. Paucissimos intelligi autores.

Mones, Vir illustris, in perparva nostra enarratione libelli prophetici, te observasse, vel & quibus uteris amicos, Fontium expertos, *plusculum nos abiisse à communi interpretum semita, in vocum sententia designanda.* Non falleris. Id enim factu opus fuit. Si omnia jam essent expedita, nullis amplius opus esset Commentariis, qui indies oriuntur novi. Semper adeo relinquitur non expeditum, expediendum ab aliis. Uti totum libelli argumentum mihi aliud est, quam plerisque interpretibus, ita & voces nonnullæ aliæ, quàm illis. Isti nomine totius gentis Judaicæ opus scriptum existimant, cui desperantis formulæ rectius videantur congruere, quàm Prophetæ, viro sanctis-

ctissimo, religiosissimo, patientissimo, divinitus aucto & gubernato, cui talia haud exciderint verba, tam odiosa, tam morosa, tam suspecta. Credo, optimo, divino, pientissimo viro, omnia rectius, certe aequè juste convenire singula, quam populo vere desperanti. Jobo non alia mens, non alia lingua. Et Psalmi non alio passim ore usi. Vigemus secundus alicubi non abludit, cujus verbis usus ipse Salvator in summa cruce. Molliculi illi, qui parum aut nihil experti, in commentando horrent, quod non senserunt. Si cum Salvatore aut ipsomet Jeremia vel rapti ad tribunal fuissent, citius exclamassent, cur me deseris, ô Deus. Neque sic Prophetæ succensuissent, quin excussissent, vel laudassent. Commentari, est idem non videre sed sentire, certe sensisse, expertum esse. Alioquin iniquissimum de oratione iudicium. Unde, quo quis versatus magis in rebus, quas autor tangit, melior ac integrior interpres: Quo quis minus in illis exercitatus, eo capit sermonem aut scriptum minus, eo minus ad recensendum compositus & instructus, eo longius abit a scopo. Propius collineat ad scopum, quem vidit, aut ad quem aliquoties jam tendit, quam qui mentem nunquam est intuitus. Peregrina interpres non recenset, certe non fideliter & integre. Peregrina verò illi sunt, quæ non perspexit, quæ nunquam attingit. Domestica si fuerint, si familiaria, quæ alter sua oratione nunciat, interpres illa, probe sibi cognita, optima fide integerrimeque pronuntiabit. Hæc non possunt in scena disci, sed nec dici. Mente fingere, est nativam indolem ignorare: Est lectores velut spectatores

tores fallere. Scena verò non esto Commentarius. Sine fuco, sine colore hic agere oportet: Simulare, personas induere, hic nefas. Res proinde ubi agitur affectuum in scriptore quocunque, maxime sacro, vanum est mente concipere aut sibi fingere affectus motum, quem nunquam animadvertit aut in suo sensit pectore. Ludere hoc est, non serio dicere: illudere lectori. Sunt quidem, qui personas tam bene credantur agere, ac si serio agerent: Verum fictio non potest esse diuturna. Calor mox extinguitur, lacrymæ ex improviso arescunt, & ridentis promicant infucati motus. Tantâ interpretum differentia: Quanto exercitior, quanto propinquior autoris genio, tanto aptior ad orationis vim declarandam: Quanto peregriniores interpreti res animique motiones, tanto ab autore remotior, tanto & ad interpretandum ineptior. Uti se res habet in recensione, ita & in cognitione, aut sensus veri vel scopi autoris genuini indagine. Hæc nativa sunt & genuina, omnium experientia roborata, quotidiana, quæ suum habent in omnium sine discrimine autorum lectione ac recensione locum. Hæc ex intima dicendi arte derivata. Interpretis enim est id dicere, quod dixit atque voluit alter. Ille multis illustrat, quod hic verbo vel uno indicavit. Qui ergo referat, quod ignorat? Qui explicabit fuscæ & distinctæ, qui quid alter voluerit non penetrat? Hoc lectoribus est imponere, aliena, ab autoris mente & animo remota supponere & subornare, non ex malitia sed ignorantia. Quod fit toto die, in omni generis autoribus. Virgilium, Hesiodum, Pindarum,

Ovidium, Homerum, ceterosque Poëtas omnes, semper in alienum hactenus sensum torqueri, omnia hæc docent secula, quæ veterum illorum stylum non habent perspectum. Et ipsæ dilucidissimæ Ciceronis orationes, quam difficiles passim creditæ, ab affectuum recessus! Hos quo quis noverit aut perviderit rectius, eo Ciceronis erit interpret integrior: Quo quis ignorat magis, ed interpret frigidior & ineptior. Ne igitur mirere, Vir illustis, autores omnes, exteros æque ac sacros, subinde clarius explicari, integrius ac sincerius. *De autorum recensione, sive interpretatione, actum hucusque rarius.* Relinquuntur autores, quos vocant, clasfici, Græci & Latini, scholis inferioribus, qui Academiæ superant studia & industriam. Non formulis quibusdam aut terminis res expeditur, velut artis modulis: Altius hoc argumentum, quod lucem afferat centenis, vel omnibus, autoribus, veteribus maxime. Bonis literis assurgentibus & sollicitius cultis, aditus ad autores fiet, qui jam in manibus sunt, aut minus cogniti. Folia manibus tenemus, non scriptorum mentem ac sententiam. Indulge ergo, Vir illustis, & mihi, qui hoc genus literularum amo, pro veteris orbis luce indulge, obsecro, voculam unam atque alteram in parvo isto libello aliter reddi, quam vulgo factum. Tangis vocem ערי. Vulgo reddunt *urbes*, ego *orbem*. Toto coelo aliter, non nego, nec possum aliter, pro totius orationis serie, pro scopo, & affectu prophetæ. Communiter reddunt, pro execratione describenda: *Sit ille vir sicut urbes, quas evertit Deus, nec pœnituit eum.* Sermo est, de uno aliquo

aliquo viro, qui non interfecerit autorem, Jeremiam in cunis adhuc hærentem, aut vix natum. Hunc virum abominatur Propheta, precaturque illi perniciem. Hæc unius viri perniciem comparetur cum multarum urbium exitio? Cum Sodomæ & Gomorrhæ, ceterarumque urbium incendio? Quæ hæc comparatio? Maledicturus homini, dicat: Pereat ille vir, sicut perierunt urbes, Sodomæ & Gomorra? Unius hominis obitus, aut cædes, aut laniena, aut concrematio, non congruat urbium earumque multarum everfioni. Hæc longe difita & valde diffona. Neque ratio est comparationis: Quia ille vir me non occidit in partu meo, ideo pereat sicut urbes illæ perierunt. Quæ certe urbes non perierunt ob neglectam cædem, quin potius ob intentatam. Quandoquidem ergo illa comparatio nec in fe apta, nec comparationis habet fundamentum, facile subolet, vocem aliud quid notare quam *ci-vitates*, nec *plurale*, sed *singulare* potius esse. Atqui scopus est Prophetæ, describere suam primò orbitatem desideratam, qui maluerit in primo ortu vita orbati: Dein *precari illi viro*, qui potuiffet Jeremiam vitâ in partu orbare, *orbitatem suorum liberorum*, jure pœnæ, qui, quod facere oportuiffet, in orbando Jeremia, at neglexiffet, jam juste luat in sui orbitate, qui suis orbetur liberis. Hæc congruunt cum scopo, cum rerum decore, cum affectu, & comparationis natura. ערי itaque *orbis* commodissime reddetur. Estque *singulare*, idem prorsus ac *ἕνυσ*; quod, uti de re aut loco deserto, relicto, solitario, inculto, ita & de homine adhibetur deserto & relicto, qui omni destituitur præ-

præsidio. Speciatim, manifestissime ac luculentissime usurpatur de orbato, destituito & carente. Sic ἔγνου ἀνδρῶν φίλων, destitutus, orbatus omnibus amicis: ἔγνου δεσποτίας, qui servis carent, ἔγνου συνομάχων, qui nullos habent adjuutores. Unde porro unicus & singularis audit ἔγνου, unus & solus. ἔγνωσ is destituo, privato, orbo: ἔγνωσις, destitutio, privatio, orbatio. ἔγνωσ τις qui destituit, qui privat, qui orbat, ἔγνωσις, privatus, orbatus; ἔγνωσ, orbata. Atque ita עָרִי orbis, singulare est, formæ צָרִי justus, תָּמִי, integer. Quin idem prorsus ac hebræorum usitatus nomen עָרִי nudus, עָרְמָה nuda, עָרִי nudus, עָרְמִי nudi, עָרִי nuditas. Quæ omnia respondent græcis, ἔγνωσ, ἔγνου, ἐρήσισ. Quam inter hebræos & græcos harmoniam illustrare præfens epistola non capit: Argumentum locupletissimum, quod amplissimum poscat campum. Suffecerit hac vice, demonstrasse vim vocis עָרִי, ut est orbis, orbatus, liberis privatus, destitutus, cujus liberi tollantur, enecentur, ac parenti quacunque clade subtrahantur. Quod dirum votum, imprecatioque amara, arctissime cohæret cum toto argumento, ex intimo prophetæ affectu prognatum. Precatur illi homini, suo cognato, cuicumque, suo partui quondam vicino, orbitatem liberorum suorum, eo quod non orbarit Jeremiam vita, & Jeremiæ parentem filio. Quæ comparationis ratio nativa & ingenta. Quæ orbatio porro describitur, omnium liberorum obitu, sive naturali sive violento, dei vindicis manu, qui totam illius domum evacuet mortis violentia, & familiam universam extinguat. Unde

EPISTOLA

De distinctione textus hebræi, veteri, in versus parvos; recentiore, in versus longos: Pro illo Jeremiæ libello illustrando.

Agnoscis, Vir illustris, & penitus pervides, quæ sit in bonorum quorumcunque autorum veterum, quanto magis vetustissimorum hebraicorum interpretatione, imbecillitas communis, quam parum intelligantur rot inclyta & illustria monumenta. Res literaria crevit omnino his seculis, largior, sed nondum succrevit, multo minus adolevit, minus adhuc maturuit: Modo non ante ætatem consenuerit. Suscitata hæc studia sub hoc cœlo, ante gemina demum secula, cum ante summa regnaret barbaries. Adeoque recentissima sunt, quæ in tanto apparatu scriptorum, quæ conservata & ad nos propagata sunt, sat negotii his seculis facefferunt viris eruditissimis, ut notis solertibus vim vocum & sermonis veteris usum quam possent dilucide explicarent. Veruntamen, plerique auctores adhuc intacti, vel carptim illustrati, vel obscurati magis. Potissima relinquere coacti, vel invitati, ob reconditos rerum recessus. Res vero ignoratæ non admittunt, ut verba, rerum signa, digne evolvantur. Sed dandum temporibus spei incrementum, fore, ut magis magisque prænobile hoc & fere primum, interpretandi auctores argumentum, exerceatur atque excolatur. Omnis certe doctrina, omnis eruditio, omnium

mnum artium ac disciplinarum cognitio, priscis de-
 betur autoribus. His rectius intellectis, artes discen-
 tur integrius, & disciplinæ emergent serenius, usum-
 que in vita præbebunt copiosiore. Restat omnino
 præcipua tantarum rerum pars. Non igitur improbo
 sententiam, *crevisse bonas literas*: Sed nec improba-
 bis, *crefcere posse magis*, & *maturitatem longissime ad-
 buc distare*, cum plerique autores intelligantur vel pa-
 rum vel nihil. Sed danda hæc sunt ingeniorum soler-
 tiæ, dei verò providentiæ, & magnatum gratiæ, quæ
 apta ingenia sublevet, & scholarum præsidia suscitet
 ac promoveat. Et Academiæ in hoc genere fiant ni-
 tidiores, comtiores, atque strenuiores, cum illis parum
 antea daretur temporis. Si velint Principes & Magna-
 tes, florent studia & humanitatis exercitamenta, si no-
 lint, jacent aut frigent. Illis incrementa accepta fer-
 re oportet. Sed, ut te sequar tuæque epistolæ vesti-
 gia, Vir illustris, causam poscis, quare *per versuum fi-
 nes aut terminos* divisa vel divulsa sint verba in Jeremiæ
 libello querulo obvia: *Sit ille vir velut orbis quisque,
 cujus familiam evertit Deus, citra misericordiam, ut ex
 filiorum funeribus continuis luctus toto audiatur die*: Ubi
 in textu hebræo *versus finis*, cum oratio nondum sit
 finita, adeoque plane relicta hiulca, cum in novo pla-
 ne versu demum sequatur pars effati præcipua: *Qui me
 non occidit ab utero*. Hæc postrema verba omnino di-
 scrippta à præcedentibus quibuscum cohærent imme-
 diate. Siquidem *וְיָשָׁרָה* qui, refertur ad præcedens
 pronomen *הוּא* ille. *Vir ille, qui*. Hoc vinculum in-
 dubitatum. Perinde etiam, dum aliis redditur *quia*.
 Ge-

Cohærent nihilominus, non divellenda. Deinde, haud obscurum, quæ sequuntur minus connecti cum illis: *Fuisset & mater mea sepulcrum meum!* Quod novum plane abortivum votum. Quod cum desiderata *sui cæde* per virum illum *post partum*, non quadrat. Novum hoc est suspirium de sui interitu optando antequam adhuc ederetur in lucem. Ita non solum divulsa præcedentia, sed & connexa porro apparent, non cohærentia, sed prorsus distincta. Neque juvat reddere & *pèr ut, ut esset mihi mater mea sepulcrum meum.* Effectus namque ille cædis optatus post partum, non est, *perire in utero matris.* Hoc enim prius fit, quam in lucem edatur; dein si in utero jam periit, non opus est cæde post partum. Quod autem agat de vita adimenda dei ipsius manu in ipso utero ante partum, patet liquido ex repetitis clarioribus verbis, *& uterus matris meæ in æternum mansisset gravidus.* Quæ omnia pro sermonis humani vinculis intelligis curate. Idque proinde moves; mihi que aurem vellicas, quem in recensiuicula aliam orationis distributionem observasse vides. Quia jubes, dicam, & *rationem distinctionis* dabo. *Quondam* in Veteri Testamento; Judæis *versus*, quos hodie habemus, *tam longi non fuerunt.* Habuerunt illi versus alios prorsus, qui cum nostris hodie plane non conveniunt. Veteres Judæi *parvos admodum habebant versus*, aut *lineas admodum concisas.* Posteriores Judæi, sive quod animadverterent, parvas lineolas parvorum versuum obnoxias esse periculo, ut scribæ inter describendum aut lectores inter legendum incauti mitterent nonnullas, cui damno consuli posset, si longiores

giores facerent versus, ut longior & plenior orationis pars illis comprehendatur: Sive ex Christianorum æmulatione: *Novos longos* illos produxere versus, quos *hodie habent*, & ab illis nos accepimus. Quo fato *in quolibet libro olim duplo fere plures fuere versus, quam nunc sunt.* Quod *historiæ momentum irrefragabile*, Judæi ingenue describere, neque silentio premendum judicarunt: *Qui singulorum pene librorum versus veteres numerarunt, numerumque consignarunt, ac posterorum memoriæ commendarunt.* Quod Morini, Buxtorffii, & quorumcunque peritorum nostratium calculo abunde firmatum. Res facti est, confessione distincta & aperta ipsorummet veterum Judæorum. Nec defuere passim in regnis Christianorum, qui optarent, *veteres parvos versus*, autoritate prisca munitos, restitui, aut simul cum recentioribus nostris conservari. Memorabile, *Rome nuper, A. 1697. à viro erudito, Josepho Maria Thomasio, Presbytero ex Congregatione clericorum regularium, resuscitatum esse, quale Potkenius Anne 1518 fere ediderat, Psalterium, versus prisco more distinctum.* Eo ordine in toto Psalterii opere *versus sunt veteres alii breves, alii recentiores longi.* E. g. In Psalmo primo hodie sunt versus *longi sex*; olim versus *minores quindecim.* In Psalmo secundo hodie *longi versus duodecim*; olim *parvi, viginti & octo.* In Psalmo tertio, præter titulum, hodie *longi versus octo*, olim *breves versiculi sedecim.* Par differentia omnium ceterorum. Sic tempora consulunt, literis, scriptis, monumentis, lectoribus, posteritati. Sic cum tempore alia facies inducitur scriptis veterum, quam

G

ma-

majores ipsique autores ignorarunt. Quandoquidem ergo à Judæis loco *veterum parvorum versuum*, in Pentateucho non minus ac ceteris libris, *introdukti longi hodierni*, facile evenit, ut, vel consulto, vel pro scribendi fato, alicubi non sententiæ justa attenderetur mensura, sed dividerentur alicubi justius connectenda, & conjungerentur justius distinguenda. Id quod in centenis vel millenis locis in propatulo. Quando igitur per divinam providentiam *textum* servarunt *illibatam* Judæi, sive *totam orationem* in sua illa nova distinctione retinuerunt *plenam atque integram*: Boni & periti est lectoris, *de orationis nexu* dispicere. Res redundat in peritiam ac circumspectionem boni & versati lectoris atque interpretis, videre, quæ cohæreant, quæ connectenda veniant. Quod philologorum atque Exegetarum novissimorum, observatione abunde demonstratum. Unde sæpissime evenit, ut *cum sine versus hodierni sensus nondum sit plenus, sed vel integer versus alter addendus, vel pars aliqua*. Sic fit, *in medio versu non nunquam novum sensum inchoari*. Accentuum structura, ad longos recentiores versus adaptata, eandem postulat attentionem atque prudentiam, quod ab omnibus monitum curatis accentuum diribitoribus. Tot ac tanta sunt in digna Exegesi momenta, quæ sensum genuinum vel refrenent vel juvent. Vix dici potest, quam difficilis in his labor.

Helmst. d. 12. Decembr.
Anno 1711.

EPIS.

EPISTOLA

De penultimo Jeremiæ libro, in Voluminis
meditullio.

Voluiti perscribi, Excellentissime Vir, quid nunc
agerem. Cur non scribis, quid paterer! Nec
enim qui agit quod viro dignum, qui non
simul patiatur quod dignum viro. Nullus la-
bor, quin vel mentem vel corpus vel utrumque af-
ficiat, quin vel delectet autorem vel alios, vel affli-
gat. Ita quidem & genius hominis comparatus, ut à
corporis indole multum trahat, à sanguinis motu, ab
humorum conditione. Corpore presso, ægro, aut de-
bilitato, animus hæret, vigore remittente. Ex adver-
so, animo distracto & turbato, quâcunque affectione,
dolore præsertim, mœrore aut metu, corpus ine-
ptum ad res agendas. Sic vita nostra comparata, ut ra-
ro utroque præstemus, indeque raro efficiamus quod
decebat. Pleraque quæ fiunt, conficiuntur obiter, le-
viter, tenuiter, ut vel corpus vel animus qualitercun-
tur fert. Qui forti animo & firmo corpore, si velint,
agunt fortiter & strenue, quicquid agant. Illos non
fatigat labor, mentis intensio, longa meditatio, con-
sideratio, & pensiculatio, veri & recti indago, nec fran-
git lassitudo corporis. Sic fero & ego lubens quæ ac-
cidunt, animo præsentem, neque frontem corrugatam
in me quisquam animadverterit. *Duodecim symbolis*

G 2

hiero-

hieroglyphicis silentii vim, tolerantiae praestantiam, & dissimulationis commoda infinita, delineari & depingi curavi, quae imagines in domus meae conclavi, museo vicino, quotidie sunt in oculis. Injurias omnis generis temno; fallor, quod fit millies, praenimia humanitate, dissimulo, artes & fraudes hominum miratus partim, partim execratus. Defraudant me, damna aestimo tanquam res quas nunquam possedi. Sic nihil amisi, nullum damnum passus. Convitia condono, detorsiones remitto, tanquam vel male edoctis vel non melius educatis. Nulla virtus sine convitio, sine invidia, insidiis, sine rerum etiam privatarum detrimento. Philologus, qui religiosos vetustissimae Ecclesiae codices, Mosis & Prophetarum monumenta, non per somnum sed curate & serio legit, non potest non animum sumere, ferendi molestissima quaeque. Philologus, dum omnia patitur, nihil patitur. Constans animo, quem non tempestas quaelibet quasset & concutiat. Novit orbis fata, hominum mores quibuscum versatur, quorum perpauca integri. Philologia est odii scopus, & invidiae meta; quia est ignorantiae hostis, & ruditatis perniciēs, barbariei funus. Philologia emendat institutionem primae aetatis, juvenumque studia, adulterorum literas perpolit, senumque scripta & doctrinae monumenta illustrat. Philologia fucum in variis disciplinis detegit, errores monstrat, veritatem denunciat, vitam civilem juvat & ornat. Atqui veritas odium parit. Ergone philologia effervescat, quoties nebulas videt, quoties imbres sentit, quoties tonitrua audit? Quiescit, & aërem expectat sereniorē. Philologia

lologia *Harpocrates* est, *Pythagoras* est, *Socrates* est, *Epicteus* est, *Boetius* est, qui silere didicerunt, & docuerunt: *Elias* est, qui in deserto, sub dio, sub arboris umbra dormivit: *Josua* est, qui soli & lunæ imperavit silentium & quietem: *Josaphat* est, qui cum quiesceret hostes vicit: *Tacita* est & *Angerona*, quæ artem callere tacendi: *Urim* denique est & *Thummim*, altissimum profundissimumque silentii & elocutionis mysterium. In tui gratiam, Excellentissime Vir, pro illustri tuo in mitissimas literas affectu, delineari hæc mea emblemata curabo, tibi que mittam, ut intelligas & coram pervideas, quod sit philologiæ pectus. Ne interim nescias, quid ratione muneris pro studiosorum commodis agam, *Jeremiæ* volumen hæctenus publicis horis recensui, & ad finem ferme perduxì, certe hac septimana deo adspirante absolvam. Libros prophetæ comprehendit pene septuaginta, non mole grandes, sed styli dignitate maximos & vere sublimes. Nihil cedit *Esaïæ*, styli & orationis quadam majestate. Præterquam enim quod idem sit in omnibus, quo agebantur, spiritus, dictionis decor in *Jeremiæ* æque fulget ac in omnibus aliis Prophetis. Præ reliquis certe *Jeremiæ* volumen perquam difficile, ob libellorum ordinem, à collectore quondam, quocumque consilio aut fato, disjectum. Historiæ series plane turbata. Nec laboris fuit exigui, justum reperire historiæ adeoque librorum ordinem. Illo igitur ordine libellos recensui, quo non in corpore hodie comparent, sed existere debebant, pro rerum gestarum serie. Ut exemplum habeas: Ante octiduum absolvi librum *Jeremiæ*

penultimum, ratione officii & vitæ suæ, quem haud longe ante obitum suum conscripsit, quarto circiter post Hierosolymam deletam anno, cum ex Ægypto rediisset in Judæam; quem in solatium gentis Judaicæ, ultimum prope spiritum trahentis, exaravit. Continetur ille duobus capitibus 30. & 31. Quomodo *in voluminis meditullio liber* comparet, qui tum ratione vitæ, tum ratione fati, fuit penultimus, adeoque sub finem voluminis poni debuisset. Cras, volente Deo, pertexam *ultimum Jeremiæ librum*, diris refertum, in urbem Babylonem, qui habetur capitibus 50. & 51. quem itidem anno quarto ab everfa Hierosolyma exaravit. Tanto intervallo *duo illi libri* hodie distant, qui in se conjunctissimi, eodem anno scripti, haud longe ante vitæ illius finem. Qui volumen claudit liber, cap. 52. non est Jeremiæ, sed alterius cujusdam, vel Baruchi, vel Efræ, vel Nehemiæ, aut alius collectoris. Perdifficilis hæc Jeremiæ recensio, etiam propter Topographiæ veteris tenebras. Demonstravi tamen singula, ut puto antiquitati ultimæ congruere. Singulos Prophetæ libros quando viva voce, ex officio, omni studio & fide, frequenti semper auditorio, enarravi, argumentum dein calamo consignavi, ac auditoribus dedi describendum. Ut geminus hic fieret labor, qui non tantum ore tenus cuncta in quolibet libro pro orationis tenore, & dignæ Exegeteos regula, explicui, sed & vim ac nervum in literas redegi & solertibus communicavi. Nec enim labori parco, modo auditorum commodis inserviam. Mea voluptas horum attentio, diligentia, profectus, & auditorii
inte.

interim constantia. Sunt, qui his digne olim uti & possint & velint. Ita ante ferias proximas, ante hujus anni finem, ad finem perducere dabitur magni Prophetæ opus magnum & arduum.

*Helmst. d. 16. Dec.
Anno 1711.*

EPISTOLA.

De Volumine Jeremiæ publice recensito atque absoluto.

Qui aliàs meis & Academiae nostræ rebus faves, Vir Magne, frequenter exploras quid rerum agam. Nunc non quærenti exponam, quid hodie confecerim. Dies ultimus est hujus anni, quo per Academiae statuta salutantur è cathedra auditores. Pro qua lege contigit divinâ providentiâ, hoc die me publice absolvere *grande volumen librorum Jeremiæ*. Ad impensa Studiosorum vota susceperam hoc negotium, longum & asperum, nec facile à quocumque in Academiis tentatum, à feriis Paschalibus. Novem menses impensi *sexaginta & quinque Prophetæ libris*, curate ad Fontium tenorem recensendis. Nihil juverunt Commentatores, quorum rarissimi Fontium periti, geographiæ imprimis & historiæ veteris

con-

conscii nulli. Smidius Argentoratensis, qui sua ætate quod potuit vel licuit præstare annis, labore omnibus superior & studio, nullo profuit modo, ubi nodus vel exilis esset. Superiores siquidem Commentatores nec historiæ nec topographiæ curam habuerunt, quæ res permagnam posceret curam. Non sivei de aliorum scriptis censuram ferre, alioquin longo ordine percenterem, quos, selectissimos viros, dum consului, inanes deprehendi. Profunda antiquitas hætenus sepulta, quod operam postularet diuturnam & ferream. Pro vera igitur Jeremiæ luce, cum nihil esset præsidii à Commentariis, Jeremiæ ævum, pro orbis illius facie, de novo pervestigare, & ex scriptoribus exteris delinere oportuit. Ita res civiles, sacræ, idolomania illis seculis in orbe ipsaque Judæa grassante, sine duce eruendæ ac demonstrandæ. Libri Jeremiæ, pene septuaginta, spisso hoc volumine comprehensi, cum sint omnium confessione tam confusi, ut ordo temporis prorsus sit distractus, cujuscunque collectoris quondam opera vel negligentia: ex pontificiis æque ac Evangelicis, ex illis imprimis De Castro, ex his Ligtfootus, ordinem qualemcunque investigare conati, sed labore omnino irrito. Tam intricatum & ambiguum argumentum. Plerique penitus desperarunt. Confido, nos ex historia penetrabilibus ordinem monstrasse genuinum, certe aptum. Eoque ordine libros illos recensui, non pro voluminis textura. Singulis proinde libris recensendis historiam curate præmissi, dein argumentum subjunxi, ac sigillatim per omnia dein ivi, vim orationis hebraicæ, quoad vocum etiam prorsus peregrinarum

narum indolem, quoad geographiæ reconditæ momenta, quoad affectuum mæandros, recensendo. Illam exegeſeos obſervavi regulam, non quæ ſcholæſticæ referret barbarici terminos & mores, ſtudioſis nihil profuturos, ab infucata recensendorum bonorum autorum natura alienos, ſed quæ ſua puritate ad rerum accederet naturam, & genuinam orationis vim dilucide explicandam. Qualis & Luthero, Philippo, Bugenhagio, Juſto Jonæ, Brentio, Selneccero, Pappo, aliisq; humaniorum diſciplinæ peritis Philologis placuit, primis certe veritatis promiſ condis, & cordatis fontium interpretibus. Sic tandem abſolvi hodie, poſt perdifficiles labores, in pertinaci auditorum conſtantia, quorum ultra quadraginta & ultimâ hac hora comparuerunt attenti. Puto non præviſſe (præſciſi!) quenquam hoc recenſionis tenore. In noſtra profeſſo Academia illud non factum, per fata; forte futurum poſthac. Duodecim minores prophetas proximo anno illustraveram pari fide & induſtria: Sed Jeremias plus omnibus illis facesſivit negotii. Finem tandem, deo fortunante, impoſui & his non parvis magni voluminis rebus. Sub finem rogavi auditores frequentes, deo gratias mecum agerent, qui Fontes hebræos, doctrinæ Chriſtianæ fundamenta, permiferit & in hac Academia manibus publice verſari; qui non conſeſſerit, artibus aut machinis tam ſalutare ſtudium ſubſtiteri; qui auditoribus cupidinem & attentionem, mihi incolumitatem largitus, nulla hora temere neglectâ, arduum hoc negotium proſequendi, quod in ampli auditorii uſum in futuris functionibus locupletisſi-

tissimum redundaturum. Meam in illos fiduciam sum testatus, qui persuasus essem, neminem interfuisse malo animo, aucupandi quid, detorquendi, aut deferendi. Si quis hoc affectu adfuisse, instructus ab aliis, Fontium imperitis, me condonare affirmavi; detractoribus dei misericordiam precatus. Meam in toto opere fidem, sinceritatem, industriam, paucis sed pleno animo asseveravi. Voto denique clausi, de prompto ex ultimo benigno Jeremiæ libro, quem nuper recensueram, qui in centro voluminis habetur, c. 31, 10. 11. 12. Dixi, illos, Fontium cultores, hic Israël em esse, quos ex variis urbibus & regionibus in unum Academicum collegisset collegium: Optavi, omnes ex Academia velut disseminandos in certos iterum colligi coetus Ecclesiasticos, quibus olim præsent. Deum celebravi autorem, qui solidæ Philologiæ culturam in Academia hac, æque ac aliis multis, publica autoritate ornet, ut Fontes sacri libere tradi & illustrari possint: Eoque pacto custodiverit hætenus publicum & hoc auditorium tanta frequentia, pro hoc Fontium studio, velut pastor protegit gregem. Deum veneratus qui nullis siverit auditores imperitorum aut malevolorum insidiis vel contumeliis turbari, terreri & avocari. Addidi, pro Jeremiæ oratione, Deum omnino extollendum, qui & hunc philologicum coetum, ex Fontium cultoribus constantem, servavit: Qui *Reuchlinum*, ante hæc duo secula, velut alterum Jacobum eripuerit è manibus adversariorum, quibuscum philologia & sincera Exegesis haud aliter decertandum habuerit, ac Jacob nocte cum robusto suo adversario luctatus, quo

quo tamen factus superior. Deum ergo recte à me & omnibus coli monui, qui in tantis jam olim occultis odiis Fontium studium voluerit esse in hos dies salvum & illibatam, ut vis fortior non prævaluerit. Jure proinde nos gaudere pronunciavi, ore Jeremiæ; vovique & præfagivi, illos post hæc studia Academica, lætos ad celsum Zionem aliquando properaturos, ad officii sedes, publicasque functiones, in suggestu & cathedra; ut hilares, deo devoti, gaudeant de beneficiis cæli, quibus & in Academia frui & in officiis fruituri, ex fontium cognitione; haud aliter ac de frumento, vino, musto & oleo, gregibus & armentis, quibus abundant. Præ-nunciavi igitur postremo, & auguratus sum bene, *illos*, illorumque animos, bene imbutos, *futuros velut hortos irriguos*, qui nec metuere nec dolere amplius habeant, qui ad exemplum horti irrigui vigeant & floreat, *Fontium beneficio*. Quo alloquio, ex Jeremiæ ore desumpto, clausi Jeremiam, collegium, annum, amplum philologiæ circulum. Tu vale & vive.

Helmst. d. 18. Decembr.

Anno 1711.

H 2

EPIS.

EPISTOLA

De Jobo, ejus ætate, & perdifficili stylo.

Acceperas, Vir illustris, quod *Jobum proxime recensere instituerim*. Quamobrem, num illud fiat, ex me cognoscere discipis, præterea etiam pluculis in antecessum quæstionibus me exercere contendis. Rationem instituti dabo. Animus omnino fuerat, *nodosum hoc opus*, & innumeris nubibus cinctum, evolvere & enodare. Verum non *morbis* solum terribilis, sed & falsissimis amicorum *diæteris*, *dentibus* potius aut aculeatis linguis toties *confossus Jobus*, ut vix osibus hæreret cutis, merito formidinem incutiat. Non quidem vereor pronunciare atque asseverare quam Fontes monstrant sententiam, tametsi commentantium cœtui non accedat: Nilominus tamen, tam prope accedere ad Jobi exercitia, ad Jobi damna, Jobi vulnera, Jobi cineres, Jobi testas, ut frontem & pectus Jobi exulceratum comminus inspiciamus, nostri ævi negat mollities. Jobi audire eloquentiam, in luce qua frueretur serena, mox in nocte & caligine, quâ pressus, in fraudibus, quibus circumventus, spoliis, quibus exutus, injuriis, quibus oneratus, morbis, quibus emaciatus, amicorum fanis, quibus ustus, nostræ ætatis vix capiat tranquillitas. Sine his verò Jobus mutus, Jobus elinguis, qui lectori & interpreti vocem neget, & dicere vetet. Gaudia & tripudia Jobum non capiunt, Jobum finunt,
Jobum

Jobum fugiunt. Lacrymæ, Jobi vibices & plagas un-
gunt & mitigant. Quam prope amici accedebant, ob-
secro, ad horridam Jobi frontem? Non accesserunt
tam prope, ut tangerent ægrum, animo corpore-
que afflictum: Eminus substiterunt, ut vix oculis ob-
servare possent luridam faciem & pilis hispidam, cru-
oremque stillantem. Horruerunt, pedem retinuerunt,
molliculi, ne aura illos læderet infecta circa Jobum, &
morbi virus. Nec affinitas, nec sanguinis propinqui-
tas, eis persuasit, sanguinis sui curatius observare &
coram inspicere ægritudinem, motum pulsamque,
nunc præcipitem æstuantemque, nunc frigidum &
remissum planeq; subsidentem perferiscere. Suis angui-
nis pertæsi, vel solo Jobi conspectu terribili. Illi, fa-
miliares Jobi, familiarissimi, quia sanguine conjun-
ctissimi, tam trepidi, tam anxii, tam exanimati, tam
imbelles, ad solas rugas in fronte, & pendulas genas,
eminus animadversas, fugiant ad vocem Jobi fractam,
exilem, tremulam? Qui tristem & corrugatam videre
frontem vix poterant, multo minus ferre sustinebant al-
tissima ægri suspiria, profundissimos anhelitus, inter
repentinos continuos dolentis sibilos. Qui nec udi
& exesi corporis umbram contueri, nec trepidum an-
helantis sonum audire volebant, quidni fugerent,
ubi tacitus secum loqui & indignabundus submurmur-
rare, ac verba glutire ambesa, animadverteretur? Il-
li accederent tam prope ad latus decumbentis, ut cum
nidente aëre sorbere valerent & verba interrupta æ-
gerrimaque? Illi cum sanguinis impetu affectuum in
pectore attenderent fluctus? Longe abesse juvabat,

morb

H 3

non

non accedere, nisi quousque radii oculos ferirent, aut aër loquentis ægri sonum communicaret. Vidit hanc sui sanguinis fugam Jobus, cognatos eminus subsistentes, doluit & amare deploravit. Quodsi tantum *inter-vallum inter Jobum & propinquissimos*, quod non futurum *interstitium inter Jobum & nos*, qui nulla sanguinis cognatione, nulla familiaritate illi conjuncti? Exteri nos, à Jobi domo secreti, à Jobi familia semoti: Nec ullo vinculo ad invisendum Jobum obligati, quanto minus ad terrores illos omnibus sensibus ab illo accipiendos devincti. Quanto ab illo remotiores tanto magis incolumes. Nosse, & coram ex Jobo accipere, vel visu vel auditu, fatorum injuriam, morborum vim, familiæ & cognatorum dentes, nullam pariat voluptatem. Laceram ergo viri cutem linquere fatius, quam intempestiva curiositate, fata, adversitatem, constantiam, ex ægro discere. Inventus nemo huc adigendus, sponte nemo ad nauseam, ad contagionem. Siccine Jobus deferatur à suis, siccine & à nobis? Non proinde mirum, *paucissimos jam olim, Patrum seculis*, persuaderi potuisse, ut Jobum inviserent, Jobum salutarerent, ut vel lateri cognatorum se jungerent. Intolerabilis his magis visus conspectus ægri quam sanguini & domui viri. *Quotus quisque veterum exstitit, qui in Jobi domo versatus, Jobi os pectusque digne recenseret?* Quod ex Jobo non acceperant, ad quem accedere horror vetuit, effari nefas. Hinc tantum apud majores de Jobo silentium. Nominis servasse memoriam, & malæ mulieris, suffecit. Meliori ætate, cum secula barbara effluxissent, cum bonæ literæ reditum

ditum parassent, cum Fontes detecti innotuissent, *cordati quidam viri Jobi casam*, Jobi fascias, Jobi tormenta, invisere & *lustrare ausi*. Magnus animus hos munivit, qui non squalorem, nec gravem odorem, nec feminæ, nec cognatorum feralia solatia percipere & audire reformidarent. Accesserunt ergo, *etsi rari*, ad Jobi maciem & ossa vix tecta, ut viri afflictissimi mentem, genium, verba, quomocunque perciperent. Verum millenis umbris territi resilierunt *plerique*; ut Jobum in illorum Jobo quærere oporteat, qui non Jobum pinxerint, sed senem ex nobis marcidum, qui Jobi nullo respondeat sensu. *Tam longe hodie adhuc absumus à Jobi familiaritate*, ut nunc demum inter recentissimos interpretes ventiletur anceps argumentum: *Num Jobus, si-ve liber de Jobo, quem tenemus, sit primitus lingua scriptus Hebraica, ut superest, an potius alia, ut perit*. Solertissimi visi vel conjecerunt, vel existimarunt ac intrepide prodiderunt, Jobi opus, ut possidemus, non ab autore hac dialecto fuisse primitus exaratum, sed versionem esse in manibus nostris operis aliâ primum linguâ scripti. Et arabico quidem idiomate ab autore ipso exaratum fuisse hi autumant & produnt, ex quo postmodum Hebraico stylo donatum. Atque inde suspicantur tot peregrinas irrepassisse voces, tot insueta vocabula, tot formulas insolitas. Atqui omnem illam peregrinitatem profectam ex primigenii Arabici styli consuetudine. Interpretem, hebraico ori servientem, declinare ubique Arabicum loquendi modulum non potuisse, indeque indolem illius dialecti primæ servasse. *Ab his primum questionibus hoc seculum*

culum orditur Jobi consortium: Creditque, frustra in Jobo illustrando laborari, nisi primum *de idiomate auctoris primo* res sit expedita. Libere & palam, sine hæsitacione, hi autorem Arabem, perditum, interpretem Hebraeum, servatum pronunciant. Eo illos compulit asperitas, ut apparet, styli, & vocum infinitarum habitus prorsus insolens & peregrinus. Animadverterunt hi viri eruditi in Jobi caractere insoliti plurimum; Unde non mirum, illos dextrorsum & sinistrorsum rapi & trahi, pro reperiendis vestigiis primis. Condonanda profecto his claris viris fluctuatio, quam sollicitudo extorsit inquirendi in primos peregrini in Jobo styli fontes. Non vertendum vitio ingenii magnis, si difficultas rerum ad præcipitia interdum videatur adigere. Laudanda scrutandi solertia & ingenii acies. Versionem operis perditum in Fontium volumine religioso, ægrius agnoscant timidi, ac nodosam agnoscere coguntur Jobi linguam. Via veritatis difficilis & salebrosa. Quamobrem alicubi impingere linguam, hac illac flexam, inque omnem plagam agitatam, non indigne ferendum. Non simul ac semel invenitur veritatis trames, ubi non sunt qui cum cura præivere. Tutior utique semita, Jobum presse sequi, ex primo Hebraico ore, ut existit. Ut genuinum primique auctoris omnino sit opus, quod possidemus, non versione aliunde translatum. Salebræ, ex styli usu peregrino, ex vocibus & phrasibus, tolli alio possunt modo, viaque magis apta. Interea patet, quam remoti adhuc sumus à Jobo, & quam parum in tam profundo & perobsuro volumine expectari potuerit lucis, quam non animadverterent viri

viri docti, nisi in opere extraneo & deperdito. Juste pro primo, genuino, sincero, puro, primi auctoris opere servamus, ut accepimus & oculis manibusque versamus. Et metro quidem illo primum hebræum auctorem omnia clausisse, quod nunc comparet, credimus merito; nec opus conijcere, primum auctorem Arabem sermone libero fuisse usum, interpretem hebræum postea addidisse vincula præsentia. Prima ac sincera omnia, ut sunt, omni ex parte. Interea non negatur aliis jus & arbitrium dispiciendi porro curate, quæ sit origo & quæ fata operis, quæ dialectus, & quæ styli facies peregrina. Nolim igitur nunc cum Spanhemio eo de argumento contendere, nec recentissimorum philologorum, qui vestigia ejus legunt, rationes ventilare; cum nec sentiendi libertas per illos quassetur, nec integritati voluminis quidpiam derogetur, qui profitentur ingenue, & interpretem hebræum, qui ex Arabico redderet, divinum fuisse scriptorem, divinitus in versione actum, & auctoritatem libri esse divinam, Neque in his senilis rigor & plus quam Catonica severitas veritatis indaginem juvat. Detur igitur viris inclytis conijciendi arbitrium, quod veritati nihil detrahit, sed lucem caligini affundere allaborat. Pari proinde jure & nos pro primis hæcenus habemus omnia, quæ in hoc opere contuemur. Post hæc, quia Arabs existimatus auctor, vel gente, adeoque sanguine, vel primigenio styli usu, aliter mederi se non posse opinati viri eruditi, quam arabicæ linguæ nuperæ aut superstitis præsidio. Sic peregrina omnia, voces & phrasæ, verba & sententias, arabi-

ca vocare placuit. Dandum & hoc viris ingeniosis, qui tenderent, quo pertingere liceret. Neque sine colore illud vel quæsitum vel venditatum, quod *magna passim* appareret *affinitas inter voces & verba Jobi insuetata & inter Arabica*. Quæ frequens similitudo illos jure pellexit in Arabiam & in via deserta. Ex quibus & hoc rursus manifestum, *quàm ægre Jobus ab interpretibus vulgaribus ad colloquium potuerit vel vocari vel admitti*, qui Arabicarum rerum essent expertes. Tantum iterum obstitit Jobo illustrando. Nec valde mirum, *Jobum fugisse omnes, ob os distortum, in tam elegantis metri decore*. Vel morbus, vel dolor, vel plagæ cognatorum, genis Jobi inflictæ, tantopere Jobi os turbasse non videantur, quantopere Arabicæ gentis lingua dicitur Jobum inflexisse. Operosi proinde viri, quibus & antiquitas, & doctrina varia, & bonæ literæ, & linguæ, curæ sunt cordique, in vocibus Jobi insolentibus volvendis & ex Arabico solo effodiendis. Laudanda illorum industria & non contemnenda opera. Nec enim viri docti laude privandi in laboris contentione. Succurrendum, addendum, emendandum, sine honoris detrimento. Quisque id in rem conferat, quod vero congruum judicat, vel accedere propius auguratur. Ingenium acuitur usu, non vituperio. Respublica literaria non calido sanguine, nec atro cruore augetur aut illustratur, sed mutuis & conjunctis adjuvandum, ad exercendum, ad ornandum, ad perficiendum operis. Dabimus feculis sua jura, suas moras, suas spes. Superior ætas non vidit nostram, nec res nostras, nostra non videt fecutu-

secuturam. Non attingunt omnes scopum, qui col-
limant, quid refert? Intendant alii pari attentione,
feriant centrum, aut accedant propinquius. Neque
divina providentia literarum lucem momento oriri si-
nit. Longa nox longam spondet auroram, eaque len-
tum & longum ortum. Neque per horam meridies,
ut sol attingat fastigium. Quin nonnunquam, ubi
sol in vertice, non observatur, negligitur, ut occum-
bat iterum, donec alio die resurgat. Aliqua
secula habeant solis lucem, & pene in vertice, sed
non curent, aut negligant, ocumbereque iterum si-
nant. Ferenda intervalla, eaque frequentia. Affen-
si & ego diu illis, qui Jobum ex arabicis ruderibus e-
ruerent ac resuscitarent. Veruntamen, centena loca
tanto deprehensa obscuriora, quanto certiorẽm expe-
ctarent ex Arabia lucem. Hærendum ergo hic denuo,
& firmiter, ut nec elabendi pateret via. Donec tan-
dem ex ætate libri visi alii allucere radii. Nova idcir-
co, recentissimaque, *de libri ætate* quæstio, eo viros
literarum consultos deduxit, ut animadverterent, non
tam vetustum opus, ut jactent Judæi, suarum re-
rum minime conscii. Jobum, ætate patrum, vi-
rum religiosum, extitisse, Mosis testatur opus. Ast,
inde non sequi non inique judicant, *opus hoc de Jobo*,
ejusdem esse senii. Alii proinde ad Salomonis ævum,
alii ad recentius referunt. Neque indignandum ite-
rum viris doctis, quod hæc talia nondum plane expen-
diderint. Raris fortuna suppetit, vel præsidiorum
opportunitas. Dandum seculis multum. Neque a-
deo vel Spanhemio, vel amicis, *litem ea propter mo-*

I 2

vebi-

vebimus , qui pari jure existimamus , *opus omnino non
 Mosis ætatem attingere , sed multo esse recentius*. Meâ
 quidem sententia , dum ultro citroque omnia discussi ,
 tam illustre opus scriptum *ætate Jeremiæ , Ezechielis ,
 Danielis & coævorum , Hierosolyma jam deleta , republi-
 ca eversa , vicinis gentibus , Judæorum cognatis , regno
 pessundato insultantibus*. Cui similia prorsus argumen-
 ta in libris postremis Jeremiæ , multis Ezechielis , nec
 paucis Psalmis , illa tempestate scriptis. Quomodo de
 Jobo , & in Jobum , adornatum opus magnum & ve-
 re magnificentum , *effigies regni Judaici , mille ante finem
 modis , divinâ providentiâ , quassati , lacerati , exhausti ,
 tandemque , in morbi & exitii paroxismo , ab omnibus po-
 pulis propinquis , Edomæis , Moabitis , Ammonitis , Syris ,
 ludibrio habitis & contempti*. Atqui hac ævi & fatorum
 conditione , postquam Scythæ & populi Pontici , Scy-
 this conjuncti , Asiæ aliquoties domini , omnes terras
 pervagati , Judæam quoque aliquot annis erant depopu-
 lati : *Hebræa gentis* æque ac vicinarum , Syrorum ,
 Arabumque *lingua & ex illis diuturnis hospitibus græcis
 nova multa asciivit* , vel inscia , *nomina & vocabula*.
 Galli si vel decem annis germaniam tenerent , omni-
 bus linguam darent suam , germanica sponte fugien-
 te. Sic hostes grassantes , hospites frequentes , lon-
 gâ mora cives facti , civitatem beant novâ linguâ , ve-
 teremque vel extinguunt vel corrumpunt , vel flectunt ,
 si non ornare aut locupletare dicantur. Sic *hebræa*
 non minus , ac *Syriaca* , ut & *Arabica* , præter vete-
 ra condimenta , de novo est à *græcæ dialecti gentibus do-
 minantibus* , peregrinis onusta si non compta aut ditata
 formu-

formulis. Quamobrem, pro hac historia luce uni-versa in Jobo obvia peregrina felicissime ex Græco repetuntur & illustrantur fonte. Brevisissima & planissima hæc via, omnes in Jobi stylo nodos solvendi & obscuras voces uni-versas luculentissime illustrandi. Arabica certe ab illis seculis, ante quæ floruisse nullis constat documentis, nec minimis reliquiis, per incursiones Ponticorum & Scytharum, postea & remotiorum circa Alexandri tempora græcorum militum, pene tota evasit græca. In illa profecto, quæ hodie in scriptis existit, pleraque græca esse, intelligent, qui sensibus utuntur. Neque bello illud jus denegatur, citra deliberationem novum genti os imperandi. Ab Alexandri in Syria & Judæa imperio, eousque os Judæorum & Syrorum, omniumque vicinorum populorum, etiam Ægyptiorum, est inflexum, ut brevi post græca lingua in oriente flore suo certaret cum patria. Doctissimi Judæorum, græca lingua velut vernacula usi, hebræam tunc corruptissimam ignorabant penitus. Hæc jura belli, ut in æs, ita & os. Experientia ejus perpetui juris testis irrefragabilis. Quod ut ex historia penetralibus illustremus luculentius, jam ante Mosen Scythæ, in primis suis per Asiam expeditionibus & diuturnis bellis, urbes permultas in Syria ipsaque Palæstina condiderant. In quibus excelluit jam ante Mosis ævum Scythopolis, Betschan, Scytharum sedes, quæ urbs grandis in littore Jordanis, haud longe à mari Galilææ sita, quæ in utroque littore, ultra & cis Jordanem, ditionem suam extenderet, tam fuit potens jam illa tempestate, ut Josua cum suo exercitu ab hac Scytharum

tharum in Palæstinæ gremio urbe cogeretur abstine-
 re, quam subjugare non valeret, cum suis oppidis &
 pagis, ad metropolin illam Scytharum pertinentibus.
 Sic *Scythæ jam ante Mosén*, ante ingressum Judæorum
 in Palæstinam, ante Josuam, in *Canaane floruerant*,
 potentia excellentes. Neque unquam hoc *Scytharum*
emporium à Judæis fuisse ad finem usque postremæ Hie-
 rosolymæ subjugatum, conjiciunt viri quidam soler-
 tes *Cum dominio, cum flore gentis peregrinæ, peregrina*
quoque floruit lingua. *Scytharum* etiam in sua Bet-
 schanitica sede *potentia* per ditiones ac provincias quas-
 dam finitimas ultra Jordanem diffusa. Quæ *terræ* cum
 & *Arabicæ* audirent, *Scythas jam remotis illis seculis in*
Arabia dominatos patet. Qua via, & illis ævis *Scythæ*
græcæ suæ lingue usum, infinitis ad minimum vocibus,
 illis & finitimis *vel non sentientibus communicarunt.*
 Quo tempore & *gentis Israëlita os* non potuit non ad-
 mittere aut adfiscere sermonis in illis oris recepti vo-
 ces & formulas obvias. Ita secula sequuntur sua fa-
 ta, & linguæ miscentur seculis; commerciis, migra-
 tionibus, ferme sine sensu. Gallica & Hispanica lin-
 gua, quàm induerunt os Latinum? Quod uno alte-
 roque fiat seculo, uno alteroque bello. Quantum
 quæso os Teutonicum hodie adfiscit ex Gallicis labris,
 ad quæ sua componit, tornat, & velut ad amuffin ad-
 aptat. Belli arma nil tinnunt nisi gallicos bombos,
 in ipsis Teutonum auribus. Et architectura militaris in
 nostrismet finibus gallorum lineas & mensuras, cir-
 cinos & angulos crepat. Neque putet Teuto, se loqui
 posse, nisi galli adfiscat opem, vix bibat sine gallica
 lin-

lingua, nec coenet nisi gallico palato, nec pitisset nisi gallicis labellis. Sed nec valeat ferme, nisi gallico more. Nulla gens linguam suam avitam per tria aut quatuor servare potest secula, nisi magna superiorum cura, & vel edictis publicis; quod fit raro. Ubi Latina vetus, occidentis voluptas, & Romæ gloria? Italica nova surrepsit, Latinâ vitiatâ, & in libros relegatâ. Gallica pristina, qualis & ante duo secula, monumentis testibus, hodiernis gallis invisa, horrida & inculta, quam nec docti ubique penetrent. Os hodie plane novum. Germanica scripta ante hæc quatuor secula, vix hodie sine commentariis & Lexicis capiuntur. Tanta differentia oris. Græca prisca frustra quæretur in græcia, fatis in prisca latere monumentis. Bella in primis hæc linguis injiciunt frena, easque ita sæpe refrenant, ut vix motus superfit, certe sonus absonus. Novi coloni sibi jus vindicant fandi, & vel veteribus adimunt, quo usi, vel miscere permittunt. Sueci, cum animadverterent novissime, & suam linguam temperari aut adulterari exterorum affumentis, publicis curiæ decretis severe cavent, ne quis misceret peregrina patriis & nativis; puritatem oris aviti tuerentur. Quot collegia, quot congressus galli consecrant suæ linguæ excolendæ, perpurgandæ, ornandæ, perficiendæ, dicendo non minus ac scribendo! Intelligunt, hæc plectra pendere ab arbitrio moventium ac pulsantium. His igitur modulus præscribendos rati, quibus hæc cum decore uterentur tempora, donec posteri iterum concinnarent alia, pro suo arbitrio & aurium judicio. Continua gentium mixtura, interminatus bellorum furor, remotarum etiam

iam gentium irruptio frequens, præter pacata commercia, nullam gentem liberam existere permittunt à peregrino oris habitu. Successu temporis, cum initia mutationum non animadverterentur, sero & frustra, etsi cum cura quæritur, quæ vocum sit in dialectis patriis origo. Germanicæ nostræ origines quot jam peperere curas, quot genuere disceptationes, quot convexere volumina? Et nihilominus adhuc disquiritur, num os nostrum Græci, num latini sit ortus, num nobiscum potius natum. Negligentia majorum, quæ literarum nullam habuit curam, posteris laborem reliquit inexplicabilem, fontes rerum investigandi & verborum. Neque vero absque verbis bene cognitis res cognoscuntur recte aut plene. Nullus proinde in amplissimo scientiarum foro, in vasto literario orbe, labor tenacior, onerosior & longior, quàm *scriptorum interpretatio, ob linguarum involucra, & sermonis implexos significandi modos*. A sermone, adeoque lingua, omnis doctrina pendet, à doctrina rerum cognitio. In linguæ igitur indolem, sermonis vim, vastissimus disciplinarum ambitus redundat. Neque verò ulla hætenus lingua, quoad exprimendi & signandi modum digne explicata aut illustrata. Pleraque dicuntur & scribuntur, ex parte intellecta: Plurima plane non capiuntur, multa male & perverse, ex linguæ cultu neglecto, & inevitabili ambiguitate. Quantoque antiquius scriptum, tanto necessario difficilior opera, mentem autoris penetrandi: Vel ex eo, quod linguæ vis atque natura minus sit exulta. Quidni jam tandem penetres, Vir Illustris, quare *Jobum* differam, cujus recensio tenacis-

cisimum postulat laborem , uno anno nequaquam terminandum. Scio , quantum negotii passim facerit *Jeremias* , qui præ ceteris facilis & planus vulgo creditus. Cujus volumen pridem absolutum non nisi proximos novem menses sibi vindicavit ; ast totos interdum dies uni alterive voci digne eruendæ consecravit. Dicitur in cathedra uno momento potest , quod multis diebus , multis curis & vigiliis quæsitum , ægreque tandem repertum. Ex orationis compendio in maturanda libri recensione non potest colligi præeuntis sedulitatis & longi scutaminis molestia. Auditur leviter , quod ut diceretur perspicue , difficillimo formatum labore. *Jeremiam* itaque , sexaginta & quinque libellos complexum , postquam his diebus ante has ferias , deo adspirante , publica recensione absolvi , attentio auditorii ardens & constans , non tam difficilibus monumentis , ut *Jeremias* fuit & *Jobus* est , denovo & sine respiratione urgenda. Flagranti auditorum desiderio , post injectum Rabbiorum quendam chorum , his etiam scriptoribus recensitis , tempestive respondebit sublimis genii & perarguti oris *Jobus*. Helmst. in *Academia Julia A. M D C C X I . d . 30 . Dec .*

Sufficiant , ex solertia carissimi *Philologiae* cultores , paucae istæ ex epistolis lineæ , pro nupero vestro in *Jeremiam* studio commemorando. Vestram filere sedulitatem nefas. Sciant alii , sciant & vestri nepotes , vos in *Academia* , pro scopi vestri regula , non neglexisse metam , quin *Fontes sacros* , & in his *Prophetarum monumenta* , evolvisse & expendisse sedulo. *Jeremiam Jobum* jun-

K

gi

gi optastis. Suo succedet tempore. Nunc vestris pro fe-
 ctibus consulere necesse fuit, quorum seniores ex *Acade-*
mia in patriam mox reversuri in Commentatores ali-
 quando incident, qui Rabbinorum scitent locis & sen-
 tentiis, ad quæ peregrina, quibus commentarii superbiant,
 hæere & horrere cogantur. Præterea par jus commen-
 tatorum in Codices hebræos, autoribus hebræis vel
 Christianis. Et in his potiora ex illis hausta. Qui proinde
 judicare de utrisq; volent, quousque ad Fontes accedant,
 quousq; ab illis abeant, legere tenentur illos æque ac hos
 Sunt o profecto aliqui in Ecclesia, qui solide sint docti, qui
 fundamenta calleant, qui probæ Exegeseos & sinceræ
 philologiæ penetralia norint. Ne tandem cathedræ &
 Collegia traditione magis aut opinione quàm veri scienti-
 à perfontent. *In Academicis omnia nobilita, Ecclesiæ & rei-*
publica proficua studia, curate tradenda, ac illustranda diligen-
ter, publico imprimis auditorio, quod omnibus pateat. Ut com-
mune jus & liber accessus adimat occasionem sero conqueren-
di, non fuisse à cathedra traditas, vel utiliores, vel primas &
potiores studiorum partes. Conscientiæ omnium & dili-
 gentiæ, Ecclesiæ quoque commodis, ut & communi e-
 molumento, quin & posterorum expectationi hoc pacto
 satis fit. Quantum in me, scitis, nullus vobis querelæ su-
 perefst locus, neque olim in officiis vestris accusabitis si-
 lentium. Quandoquidem ergo superiori anno *Jeremie* Vo-
 lumen pertexuistis, primis hujus anni mensibus ad Pascha-
 tis ferias *Kimchium*, Judæum Hispanum, in *Hoseam*, publice
 accepistis: Quod inter Hebræos Commentatores, Judæo-
 rum doctores veteres, Kimchius perspicuitatis famâ a-
 pud Judæos & Christianos excellat. Prævit igitur suo
 jure,

jure, non solum quem intelligeretis facile, sed in primis, quod præcipuæ versiones & Lexica potiora Kimchii vestigia legant. Fontes itaque commentariorum primum communes cognoscendi. Ad *argutior*em nunc pergendum *interpretem*, *Aben Esram*, & hunc Hispanum Judæorum doctorem, ingenio & doctrinâ Kimchio longe superiorem. Genio par stylus. Pro mentis acie oratio concisior, indeque haud raro ex nervorum cumulo penetrat paulo difficilior, peritissimis Judæis testibus. Qui variarum linguarum & disciplinarum externarum decore Kimchium superat, sensui literali indagando vel exprimendo aptior frequenter deprehensus, & genuinis vocum significationibus detegendis felicior. *Historiam* & *Geographiam veterem* excipimus jure, in quibus hospites nō tantum Kimchi, sed & *Aben Esra*, cum toto Judæorum exercitu, quo non expeditiores multo interpretes Christiani. Hoc enim in interpretando prænobile *Philologiae momentum* superioribus seculis penitus ferme intactum, absque quo interim integri libri vix verbo intelligantur. Exempli numero, Hof. 5, 13. יָרֵב *Jareb*, utrique, *Aben Esrae* & *Kimchio*, est nomen oppidi in *Assyria*; cum sit *Arbaces*, Medorum princeps, regiae tandem dignitatis, illa ætate potentia & famâ Assyrios æmulatus. Sed condonanda hæc talia Judæis, quorum & Christiani commentatores veniam sibi exposcant. *Minima* siquidem *solida philologiae pars* in hunc diem exculta, ad quam admittuntur admodum rari, si ve contemptu a vocati, si ve difficultatis formidine territi, si ve insidiis retenti imperitorum, ne peritiores evadant in Ecclesia ipsis; ut sunt fata & studiorum impedimenta varia. Ne quid proinde & in hoc Judaicorum interpretum campo deside-

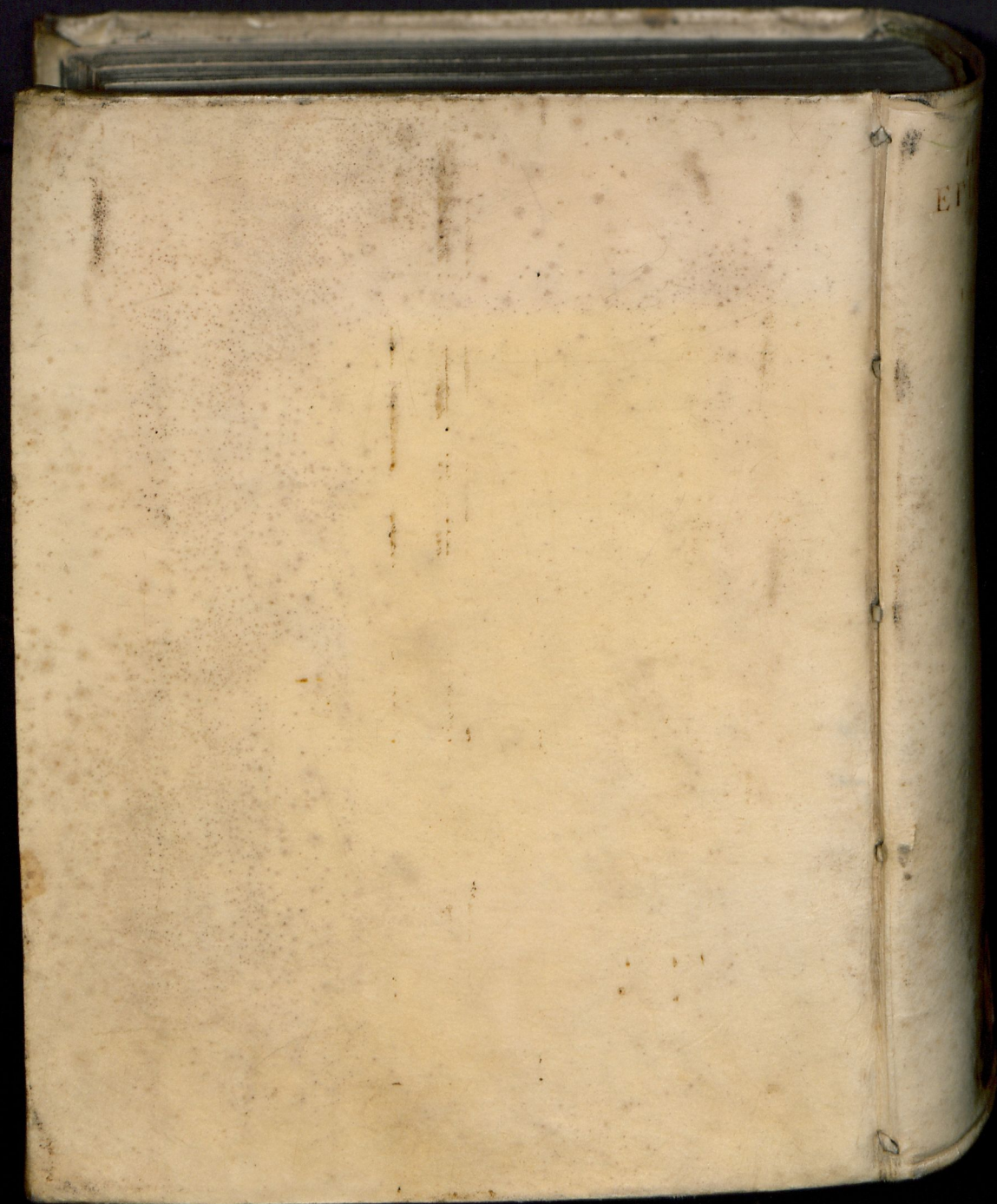
desideretur, *Commentarium Aben Esra in Hoseam* ab his feriis Paschali-
 bus hoc vere publice recensimus. Pro vestra peritia, sed & inde-
 fesso studio, non multum vobis faceffet negotii. Quamobrem,
 quem jam orsi sumus novissime, die VII. Aprilis, pertexamus integrum,
 vel ante ferias Pentecostes ad finem perducturi. Facitis, quod Philologiæ
 cultoribus dignum, qui fatis utimini præsentibus, quibus caruere
 majores. *Publico Auditorio*, eoque, ut vestrum est, pro his studiis, fat
 numerofo, *veterum hebraicorum interpretum monumenta*, Rabbino-
 rum, doctorum Judaicorum nomine inclyta, recenseri, nec illa
 parvo numero, vel unius ordinis, *etati majorum fortuna negavit, no-
 stre dedit*. Viginti his & duobus annis meæ professionis Acade-
 micæ plus simplici vice *Kimchii, Aben Esra, Raschii, Abarbanelis, Sale-
 monis ben Melech*, diversa eaque difficiliora in Codices hebræos
 scholia & commentaria è *publica cathedra* recensere contigit, audi-
 toribus subinde ultra spem cupidis & frequentibus. Quibus addi-
 ta ex *Maimonide* præsertim *de Judaorum statutis & ritibus* plufcula.
 Juncta illis alia, quæ vel ingenii acumine præcellerent, ut est *סור
 טרע De aleatore arguto & penitente*, vel doctrinæ referrent symbola,
 quale *לקח טוב Jegeli Catechismus Judaicus*. Quorum plura ex *nostra
 Typographia Academica* in auditorum ufum refuscitari curavi. Ma-
 jora atque abstrusiora antiquitatis Judaicæ argumenta & scripta,
 ad communem publicam cathedram hæc ætas nondum admittit,
 sed privatis adhuc relinquit congressibus, quibus rariores com-
 prendantur, qui fontes quærant etiam profundiores. Agite er-
 go, æquisimi philologiæ æstimatores, *Aben Esram* verno hoc tem-
 pore sereno sole vernantem audite, & ad finem mecum læti de-
 ducite; Ut etiam *de Aben Esra in recentioribus Commentariis* millies lau-
 dato judicare olim queatis recte, sed & ipsummet ubi opus consu-
 lere, pro sententia Fontium Hebraicorum indaganda aut discer-
 nenda. Valete, memores, vos temporis in Academia bene lo-
 cati & philologiæ excultæ fructum in publicis aliquando officii
 vestris melfuros exuberantem. P. P. in Acad. Julia Anno
 MD CC XII. d. IX. Aprilis.

Fd 11275

X 2366362

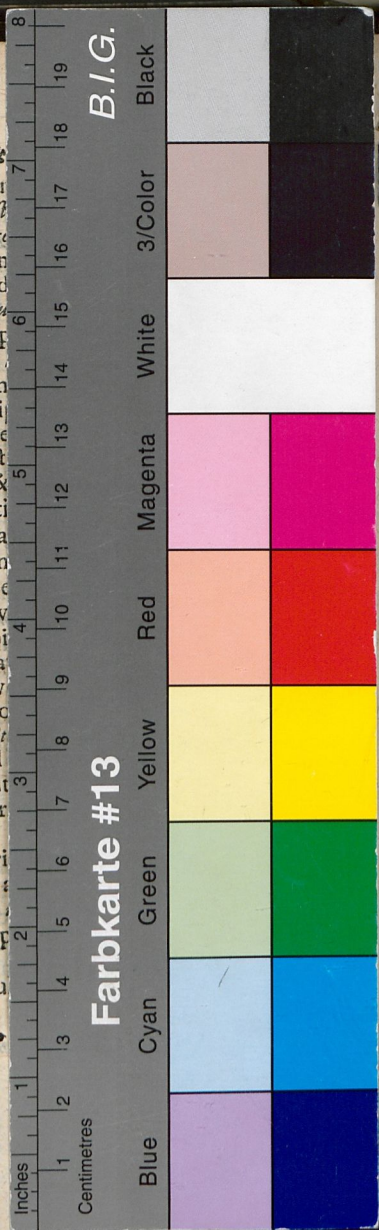
VD 17

17

EI

10

HERMANNI von der Gardt
PROGRAMMA

IN

ABENESRAM

PUBLICE RECENSENDVM
JEREMIA RECENSITO ET JOBO
EXPECTATO.

HELMSTADII
LITERIS HAMMIANIS.
A. MDCCXII.

